

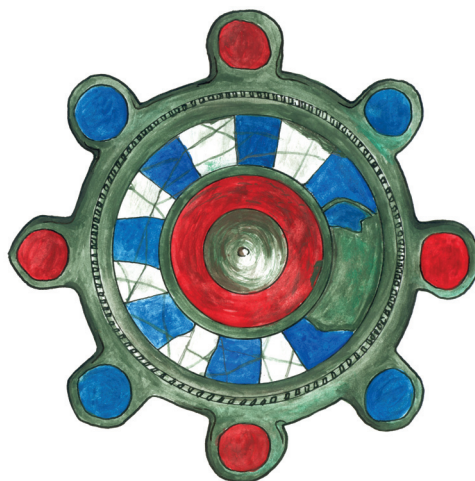
PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
w Warszawie

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LVIII
2006

WARSZAWA 2006 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LVIII

Redaguje zespół / Editorial staff:

mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grażyna Orlińska,
mgr Radosław Prochowicz, mgr Andrzej Jacek Tomaszewski, doc. dr hab. Teresa Węgrzynowicz

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka, Marta Stasiak-Cyran, Andrzej Jacek Tomaszewski
Jacek Andrzejowski

Skład i łamanie / Layout:

JRJ

Rycina na okładce: emaliowana zapinka brązowa
z Babiego Dołu-Borcz, pow. Kartuzy (rys. L. Kobylińska)

Cover picture: enamelled bronze disc brooch
from Babi Dół-Borcz, distr. Kartuzy (drawn by L. Kobylińska)

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2006

© Autorzy, 2006

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją kultury
finansowaną przez
Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 831 32 21–25/110 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl

Cennik wydawnictw, wykaz publikacji i pełen spis zawartości czasopism PMA: <http://www.pma@pma.pl/wydawnictwa>

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25/141,152; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

SPIS TREŚCI

Contents

ROZPRAWY

- Elżbieta Ciepielewska, Schyłkowopaleolityczne i mezolityczne materiały krzemienne z badań powierzchniowych w międzyrzeczu Pilicy i Wisły 3
Final Paleolithic and Mesolithic flint materials from surface surveys between the Pilica and Vistula rivers
- Barbara Bargieł, Kultura strzyżowska w świetle znalezisk grobowych 65
The Strzyżów Culture in the light of burial finds
- Jan Schuster, O późnych zapinkach kapturkowych (A II 41) 101
Late spring-cover brooches (A II 41)

MISCELLANEA

- Anna Drzewicz, Niezdobiony naszyjnik brązowy z haczykowatym zapięciem ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 121
Bronze plain neck ring with hooked terminals from the collection of the State Archaeological Museum in Warsaw
- Anna Strobilin, Pęsetka brązowa z cmentarzyska kultury oksywskiej w Wyczechowie, pow. kartuski 127
Bronze tweezers from Oksywie Culture cemetery at Wyczechowo, distr. Kartuzy
- Magdalena Mączyńska, Agnieszka Urbaniaś, Prowincjonalnorzymska zapinka tarczowata z cmentarzyska kultury wielbarskiej w Babim Dole-Borczu, pow. kartuski 145
Provincial Roman disc brooch from Wielbark Culture cemetery at Babi Dół-Borcz, distr. Kartuzy
- Magdalena Mączyńska, Uwagi o niektórych typach zapinek II grupy serii wschodniej Oscara Almgrena 159
On selected variants of Oscar Almgren group II, eastern series, brooches
- Jacek Andrzejowski, Łukasz Maurycy Staniszek, Hanna Mańkowska-Pliszka, Modła, grób 169 – pierwsza trepanacja czaszki z okresu wpływów rzymskich z ziem polskich 185
Modła, grave 169 – first skull trepanation from the Roman Period at the territory of Poland
- Aleksandra Żórawska, Grób kultury wielbarskiej z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza w Tynwałdzie na Pojezierzu Iławskim 201
A Wielbark Culture grave from an Early Iron Age cemetery at Tynwałd in Iława Lake District

MATERIAŁY

- Andrzej Jacek Tomaszewski, Schyłkowopaleolityczne i mezolityczne materiały krzemienne z cmentarzyska kultury grobów klozowych w Wieliszewie 209
Final Paleolithic and Mesolithic flint materials from a Cloche Grave Culture cemetery at Wieliszew
- Teresa Węgrzynowicz, Cmentarzysko kultury grobów klozowych w Wieliszewie, pow. legionowski 215
Cemetery of Cloche Grave Culture at Wieliszew, distr. Legionowo
- Radosław Prochowicz, Osada z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu rzymskiego w Strzyżowie, pow. hrubieszowski, w świetle badań z lat 1935–1937 i 1939 265
Late Pre-Roman and Roman Period settlement from Strzyżów, distr. Hrubieszów. Insights from investigation made in 1935–1937 and 1939

Andrzej Maciałowicz, Cmentarzysko kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego w Suchodole, pow. sochaczewski Przeworsk Culture cemetery from Late Pre-Roman Period at Suchodół, distr. Sochaczew	283
ODKRYCIA	
Marek Zalewski, Rogowy harpun z rzeki Wilgi An antler harpoon from the Wilga river	371
Jerzy Libera, Niecodzienny zabytek z Polesia Lubelskiego An unusual artefact from Polesie Lubelskie	372
Jerzy Libera, Barbara Matraszek, Znaleźiska grobowe (?) kultury mierzanowickiej na Mazowszu Burial finds (?) from the Mierzanowice Culture in Mazowsze	374
Tadeusz Wiśniewski, Unikatowy zabytek spod Starachowic A unique find near Starachowice	375
Marek Florek, Siekierka brązowa z miejscowości Senisławice, pow. kazimierski Bronze axe from Senisławice, distr. Kazimierza Wielka	377
Mirosława Andrzejowska, Łukasz Maurycy Staniszek, Groby klozowe na warszawskiej Sadybie Cloche graves from Sadyba in Warsaw	378
Radosław Prochowicz, Szpila holenderska ze stanowiska 4 w Tomaszach, pow. ostrołęcki Holstein pin from Tomasz, distr. Ostrołęka, site 4	384
Zbigniew Nowakowski, Nowe znaleziska z Kamieńczyka, pow. wyszkowski New finds from Kamieńczyk, distr. Wyszaków	388
Piotr Łuczkiwicz, Perespa – kolejne cmentarzysko z okresu rzymskiego ze wschodniej Lubelszczyzny? Perespa – a previously unknown Roman Period cemetery from the eastern Lublin Region?	390
Renata Madyda-Legutko, Judyta Rodzińska-Nowak, Joanna Zagórska-Telega, Prusiek, pow. sanocki, stan. 25. Pierwsze cmentarzysko ludności kultury przeworskiej w polskich Karpatach Prusiek, distr. Sanok, site 25. The first Przeworsk Culture cemetery recorded in the Polish Carpathians	394
Jacek Andrzejowski, Łukasz Maurycy Staniszek, Andrzej Grzymkowski, Nieznane cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich w Żmijewie Kościelnym i Żmijewie Gajach, w pow. mławskim New cemeteries from the Roman Period at Żmijewo Kościelne and Żmijewo Gaje, distr. Mława	401
Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz, Cezary Sobczak, Ażurowa zapinka ze wsi Szczeberka, pow. augustowski – import czy naśladownictwo? Openwork brooch from Szczeberka, distr. Augustów: import or imitation?	407
Marek Florek, Wczesnośredniowieczny pochówek szkieletowy z Sandomierza Early Medieval inhumation burial from Sandomierz	410
WYKAZ SKRÓTÓW	413

ANNA STROBIN

PESETKA BRĄZOWA Z CMENTARZYSKA KULTURY OKSYWSKIEJ W WYCZECHOWIE, POW. KARTUSKI

BRONZE TWEEZERS FROM OKSYWIE CULTURE CEMETERY AT WYCZECHOWO, DISTR. KARTUZY

Stanowisko 9 w Wyczechowie położone jest na terenie gminy Somonino, w powiecie kartuskim, tuż przy drodze prowadzącej od przysiółku Trątkownica w kierunku Borcza i Babiego Dołu. Oddalone jest ono około 600 m od nekropoli z wczesnej epoki żelaza i cmentarzyska kultury wielbarskiej z kurhanami i kręgami kamiennymi w Babim Dole-Borczu, stan. 2 (M. Mączyńska, A. Dudek 2003 – tam starsza literatura; A. Wiśniewska 2005 – tam starsza literatura) oraz o około 200 m od stanowiska 1 w Wyczechowie, gdzie znajdują się kurhany kultury łużyckiej datowane na IV–V okresu epoki brązu (Inf. Arch. 1981, s. 94; 1982, s. 107).

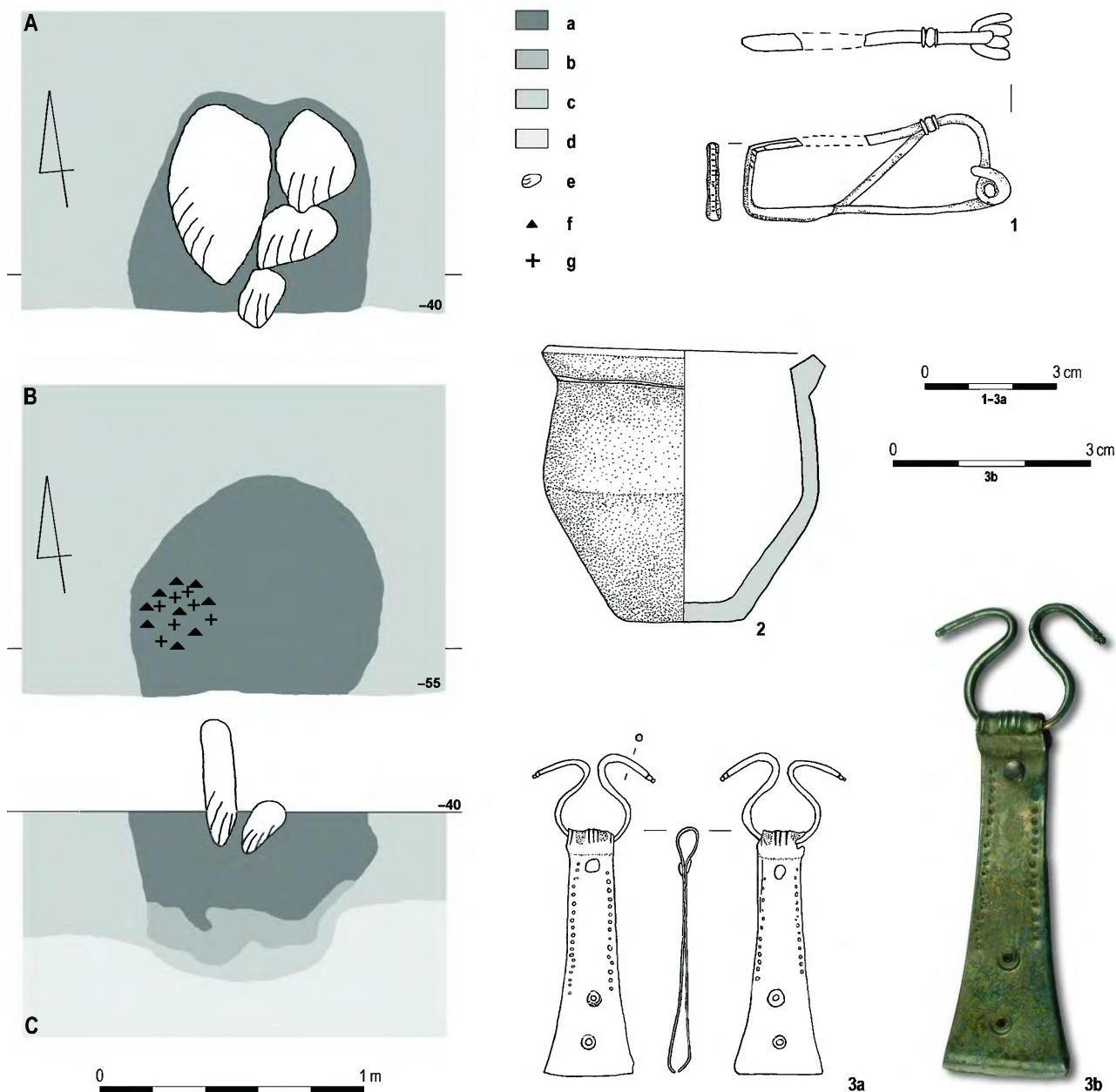
W roku 2004 w obrywie piaśnicy odkryto grób popielnicowy kultury oksywskiej, oznaczony jako obiekt 2¹, w niewielkim stopniu zniszczony od strony południowej. Pochówek z młodszego okresu przedrzymskiego nakryty był stelą kamienną, którą otaczały trzy średniej wielkości kamienie (Ryc. 1A–C). Jama grobowa o smolistoczarnym wypełnisku miała przypuszczalnie kształt owalny i wymiary 100(?)×90 cm. Po usunięciu kamieni, na głębokości 55 cm natrafiono na skupisko ceramiki, będące pozostałością silnie zniszczonej urny, oraz przepalone kości. Wewnątrz popielnicy znajdowała się zapinka żelazna typu I według J. Kostrzewskiego (1919), o nóżce zdobionej nacięciami, a także miniaturowe naczynie dwustożkowate oraz szczypczyki brązowe (Ryc. 1:1–3). Datowanie tego zespołu należy zamknąć w ramach młodszego odcinka fazy A₂ lub nawet początków fazy A₃ (por. R. Hachmann 1961, s. 39, ryc. 12, tabl. 2:17; R. Wołagiewicz 1966, s. 239; 1981a, s. 136, tabl. XX:16; T. Dąbrowska 2002, s. 49, ryc. 13:16).

Szczególnie interesującym zabytkiem jest wspomniana wyżej pęseta (Ryc. 1:3a,b). Została ona wykonana

z taśmy brązowej zgiętej w połowie, co nadało przyrządowi sprężystości i elastyczności (por. M. Gedl 1988, s. 2). W jednym końcu uformowano nieco poszerzone na zewnątrz uszko (por. ryc. 2). Jego ozdobny kształt podkreślało profilowanie oraz pojedyncze linie ryte przy samych krawędziach i trzy ryte kreski pośrodku ucha. Poniżej znajdował się nit, który zamykał uszko i wzmacniał mechanizm działania przyboru. Ramiona pęsety rozszerzały się stopniowo ku dołowi, a ich końce zagięte zostały do wewnątrz, tworząc dopasowane do siebie łapki. Brzegi ramion szczypczyków po obu stronach zdobione były wybijanymi od zewnątrz pojedynczymi rzędami punktów. Na wysokości około 1/3 od łąpek szczypczyków, w środkowej części rozszerzających się ramion umieszczono zdobienie w postaci odciskanych kółek z centralnie przebitymi otworami. Szczypczyki umieszczone zostały na drucikowatym zaczepie z brązu, wygiętym w kształcie zbliżonym do odwróconej litery Ω. Jego końce ozdobnie dookoła nacięto, co w rezultacie dało efekt podwójnego perełkowania. Długość szczypczyków wynosi 5,5 cm (wraz z zawieszka 7,3 cm), szerokość uszka 1 cm, a szerokość łąpek 2 cm.

Z terenów zajmowanych przez osadnictwo kultury oksywskiej znanych jest jak dotąd 60 egzemplarzy szczypczyków (por. katalog, ryc. 3). Przedmioty te wykonywane były przede wszystkim z żelaza, rzadziej natomiast z brązu. Znaleziska z obszarów obecnych kultur oksywskiej i przeworskiej zestawiał po raz pierwszy

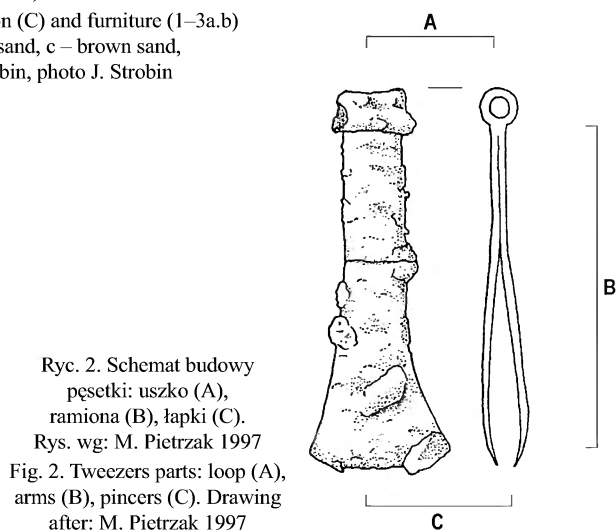
¹ Numerem 1 (wcześniej: grób A) oznaczony został grób popielnicowy kultury wielbarskiej odkryty przypadkowo w roku 1999, w którym oprócz urny – bezuchego garnka typu IB według R. Wołagiewicza (1993, s. 12) – oraz przepalonych kości nie natrafiono na inne zabytki (M. Mączyńska, A. Urbanik, w druku).

Ryc. 1. Wy c z e c h o w o, pow. Kartuzy, obiekt 2. Plany (A, B), przekrój (C) i wyposażenie (1-3a.b) grobu. 1 - żelazo, 2 - glina, 3 - brąz; a - czarna ziemia, b - pomarańczowy piasek, c - brunatny piasek, d - żółty piasek, e - kamienie, f - ceramika, g - kości. Rys. A. Strobin, fot. J. Strobin

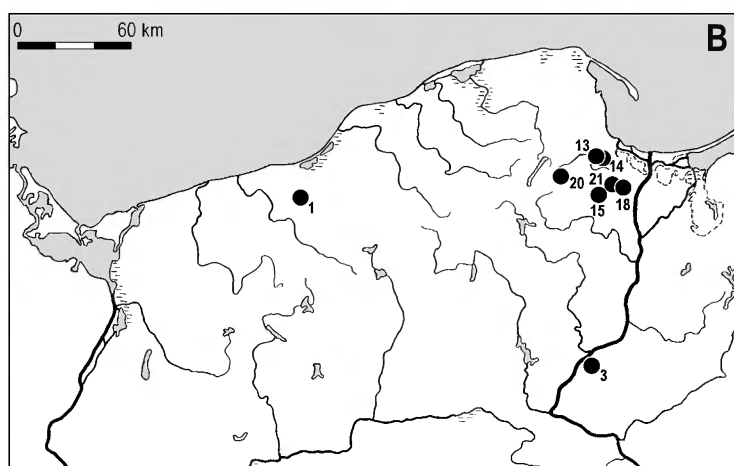
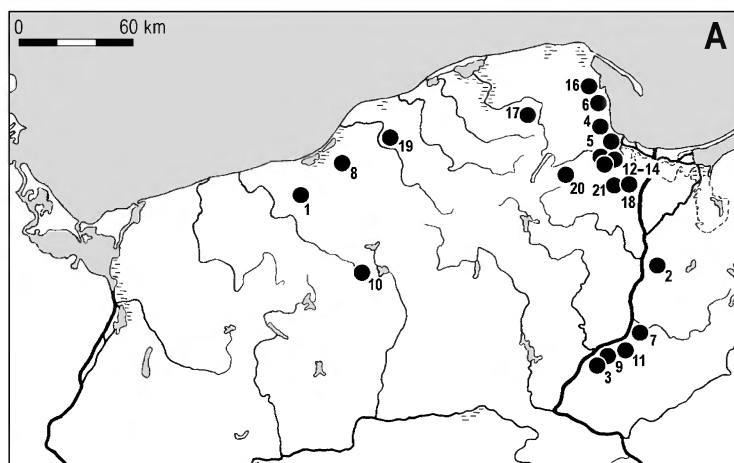
Fig. 1. Wy c z e c h o w o, distr. Kartuzy, feature 2. Plans (A, B), cross-section (C) and furniture (1-3a.b) of the grave. 1 - iron, 2 - clay, 3 - bronze; a - black soil, b - orange sand, c - brown sand, d - yellow sand, e - stones, f - pottery, g - bones. Drawn by A. Strobin, photo J. Strobin

J. Kostrzewski (1919, s. 142-145, zest. 75, 76), który podzielił pęsetki na dwie grupy. Pierwsza (I) charakteryzuje się ramionami stopniowo rozszerzającymi się do dołu, tak że łapki pęsety są zazwyczaj dwu- a nawet trzykrotnie szersze od uszka. Obok krótkich i szerokich form tego typu występują częstsze od nich krótkie, wąskie egzemplarze o długości od 5 do 8 cm i szerokości łapek od 1,5 do 2 cm (J. Kostrzewski 1919, zest. 75), a także pokrewne im, dłuższe (ponad 8 cm) okazy o nieco szerszych (2-3 cm) łapkach (J. Kostrzewski 1919, zest. 76). W grupie II znalazły się nieliczne okazy charakteryzujące się wąskimi (0,5-1 cm), krótkimi i równobocznymi

Ryc. 2. Schemat budowy pęsetki: uszko (A), ramiona (B), łapki (C). Rys. wg: M. Pietrzak 1997

Fig. 2. Tweezers parts: loop (A), arms (B), pincers (C). Drawing after: M. Pietrzak 1997

Ryc. 3. Pęsetki żelazne (A) i brązowe (B) w kulturze oksywiejskiej. Numery odpowiadają numerom stanowisk zamieszczonych w katalogu
Fig. 3. Iron (A) and bronze (B) tweezers in Oxynian Culture. Numbers refer to the catalogue entries

ramionami, dopiero w dolnej partii rozszerzającymi się trójkątnie lub prostokątnie. Do problemu pęsetek w kulturze oksywiejskiej po blisko dwudziestu latach powrócił D. Bohnsack (1938, s. 63–64, zest. 40), uzupełniając katalog znalezisk o nowe materiały, m. in. z Gdyni-Oksywie, Pruszcz Gdański, stan. 4, Gdańska-Wrzeszcza, a także Warszkowa. Podczas badań powojennych przedmioty takie odkryto na cmentarzyskach kultury oksywiejskiej w Rumi, Pruszcz Gdański, stan. 10, Podwiesku, a ostatnio również w Wyrzechowie².

Większość szczypczyków z terenu kultury oksywiejskiej to egzemplarze odkute z taśmy lub sztabki żelaznej (Ryc. 3A). Dotychczas zarejestrowano 47 sztuk pęsetek żelaznych, przy czym w niektórych wypadkach określenie surowca jest niepewne. Dotyczy to szczypczyków z grobu 94 w Bystrzcu, wszystkich egzemplarzy z Gdyni-Oksywie a także pęsetek z cmentarzysk w Runowie i w Warszkwie. Przypuszczalnie wspomniane okazy były rzeczywiście wykonane z żelaza, bowiem ani J. Kostrzewski (1919, s. 142–145), ani D. Bohnsack (1938, s. 63–64) nie wymieniają ich wśród zdecydowanie rzadszych okazów brązowych. Kolejną żelazną pęsetką może być żelazny przedmiot z grobu 151 z Podwieska, określo-

ny w dzienniku badań jako szczypczyki (E. Bokiniec 2005, s. 37, tabl. LXIII/151:2).

Wśród żelaznych szczypczyków najliczniejsze są pęsety grupy I, czyli te, których ramiona stopniowo rozszerzają się ku dołowi (Ryc. 4, 5). Można wśród nich wyróżnić, co sugerował już J. Kostrzewski (1919, s. 142–144), trzy typy: IA – krótkie i szerokie (Ryc. 4:1); IB – krótkie, ale wąskie (Ryc. 4:2–10), o długości sięgającej 8 cm i szerokości łapek około 2–3 cm (por. J. Kostrzewski 1919, zest. 75); IC – długie i smukłe (Ryc. 5), o długości ponad 8 cm i szerokość łapek również od 2 do 3 cm (por. J. Kostrzewski 1919, zest. 76).

Rzadziej spotykane są pęsety grupy II, wyróżniające się wąskimi i krótkimi ramionami o szerokości 0,5–1 cm i równoległych krawędziach, które dopiero w części dolnej rozszerzają się trójkątnie (typ IIA – ryc. 6:1–3) lub prostokątnie (typ IIB – ryc. 6:4). Trzeci typ (IIC) mogą tworzyć długoramienne pęsety typu zarejestrowanego przez J. Kostrzewskiego tylko w jednym egzemplarzu ze Śląska (1919, s. 144, przyp. 1), których nie odnotowano dotąd na terenach kultury oksywiejskiej.

Do typu IA można zaliczyć egzemplarz z grobu B3 w Grudziądzu-Rządzu³ oraz szczypczyki z grobu 420 ze stan. 10 w Pruszcz Gdański (Ryc. 4:1). Ich długość wynosi odpowiednio 6 i 7 cm, a szerokość uszka (1,8–2 cm) jest dwukrotnie mniejsza od szerokości łapek (4 cm). Uszko pęsetki pruszczańskiej, jedyne okazy tego typu znanego z ilustracji, jest słabo wydzielone. Podobny do nich może być egzemplarz z grobu 150 w Warszkwie, charakteryzujący się, według opisu, szerokim kabłąkiem.

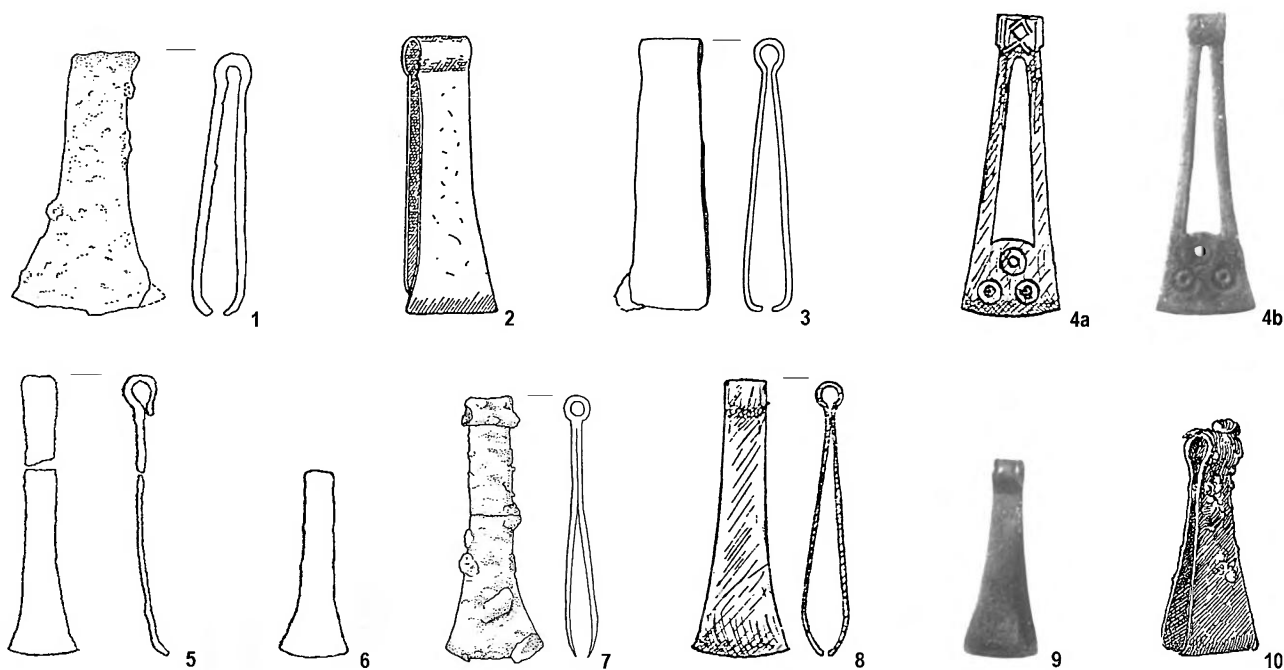
Liczej odnotowywane są pęsetki typu IB, których na terenie kultury oksywiejskiej zarejestrowano 17 sztuk: Bystrzec, grób 94 (Ryc. 4:2), Niemica, grób 45 (Ryc. 4:3), Nowe Dobra, groby 11/1905 (Ryc. 4:4) i 19/1905 (Ryc. 4:5)⁴, Podwiesk, grób 124, Pruszcz Gdański, stan. 4, grób 62 (Ryc. 4:6), Pruszcz Gdański, stan. 7⁵, znal. luźne, Pruszcz Gdański, stan. 10, grób 71A (Ryc. 4:7), Rumia, grób 225, Rządź, grób G 3, Skowarcz, groby 67 (Ryc. 4:8) i 10 (Ryc. 4:9), a także dwa okazy z tego

² Z tego stanowiska z badań ratowniczych przeprowadzonych w roku 2005 pochodzą jeszcze jedno, żelazne szczypczyki.

³ Numerację grobów z nekropoli w Grudziądzu-Rządzu podają za R. H a c h m a n n e m (1951).

⁴ Za możliwość zapoznania się i wykorzystania rysunków z archiwum C.-A. Moberga serdecznie dziękuję Panu mgr. Jackowi Andrzejowskiemu z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

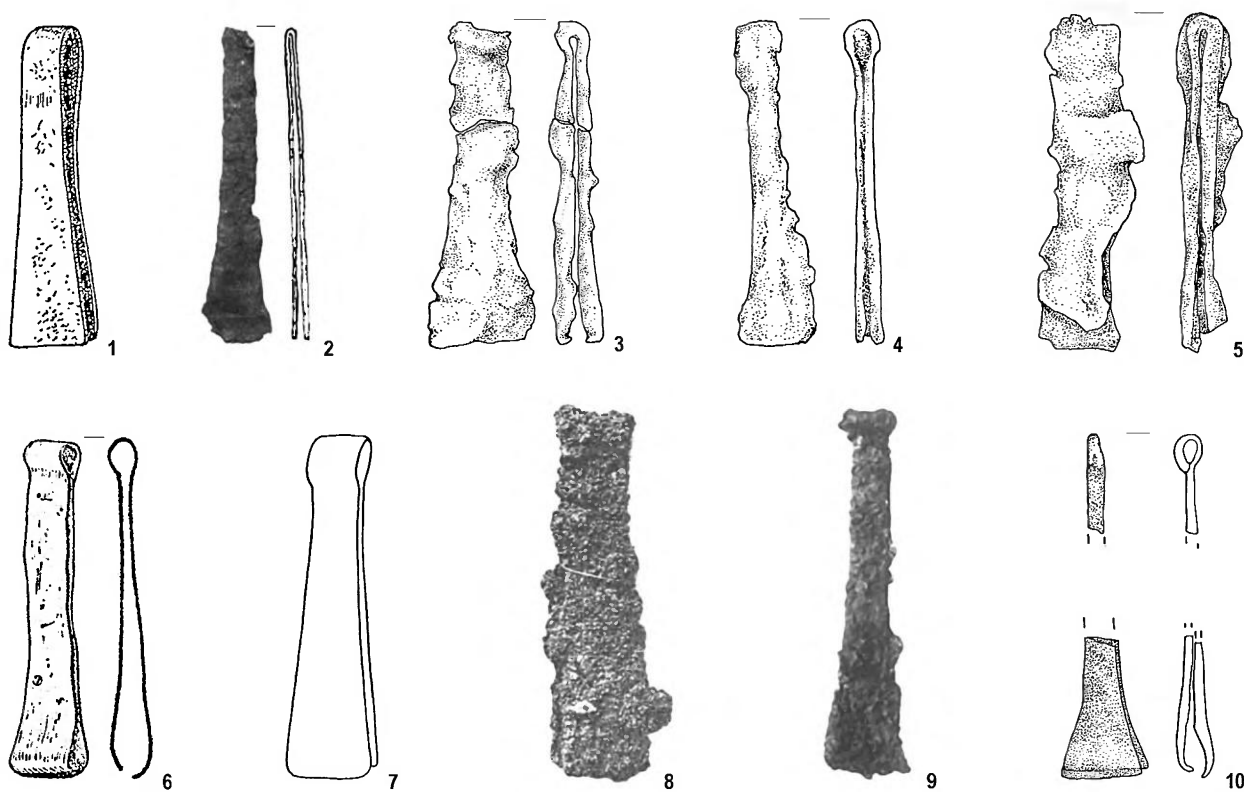
⁵ Dziękuję Panu dr. Henrykowi Panerowi, dyrektorowi Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, za wyrażenie zgody na zapoznanie się z interesującymi mnie materiałami. Gorące podziękowania kieruję do mgr. Małgorzaty Tuszyńskiej i mgr. Mirosława Pietrzaka za udostępnienie i możliwość wykorzystania w artykule niepublikowanych informacji o zespole z Pruszcza Gdańskiego, stan. 7, Różyn i Żukczyna.

Ryc. 4. Pęsetki żelazne typu IA (1) i IB (2–10)

Fig. 4. Iron tweezers of type IA (1), and IB (2–10)

1 – Pruszcz Gdański 10, grób/grave 420, 2 – Bystrzec, grób/grave 94, 3 – Niemica, grób/grave 45, 4a.b – Nowe Dobra, grób/grave 11/1905, 5 – Nowe Dobra, grób/grave 19/1905, 6 – Pruszcz Gdański 4, grób/grave 62, 7 – Pruszcz Gdański 10, grób/grave 71A, 8 – Skowarcz, grób/grave 67, 9 – Skowarcz, grób/grave 10, 10 – Warszkowo, grób/grave 203. Skala/scale ca ½. Według/After: D. Bohnsack 1938 (4b.9), W. Heym 1961 (2), J. Kostrzewski 1919 (4a.8), W. La Baume 1934 (6), C.-A. Moberg, archiwum/files (5), M. Pietrzak 1997 (1.7), R. Wołagiewicz 1965 (3), 1966 (10)

Ryc. 5. Pęsetki żelazne typu IC.

Fig. 5. Iron tweezers of type IC.

1 – Bystrzec, grób/grave 37, 2 – Chełmno, grób/grave 1, 3 – Podwiesk, grób/grave 7, 4 – Podwiesk, grób/grave 416, 5 – Podwiesk, grób/grave 417, 6 – Rumia, grób/grave 281, 7 – Runowo, 8 – Grudziądz-Rządź, grób/grave 151, 9 – Skowarcz, znal. luźne, 10 – Wyczechowo, obiekt 4. Skala/scale ca ½. Według/After: S. Anger 1890 (8), D. Bohnsack 1938 (9), E. Bokinić 2005 (3–5), H. J. Eggers, P. F. Stary 2001 (7), W. Heym 1961 (1), W. Łęga 1938 (2), M. Pietrzak 1988 (6)

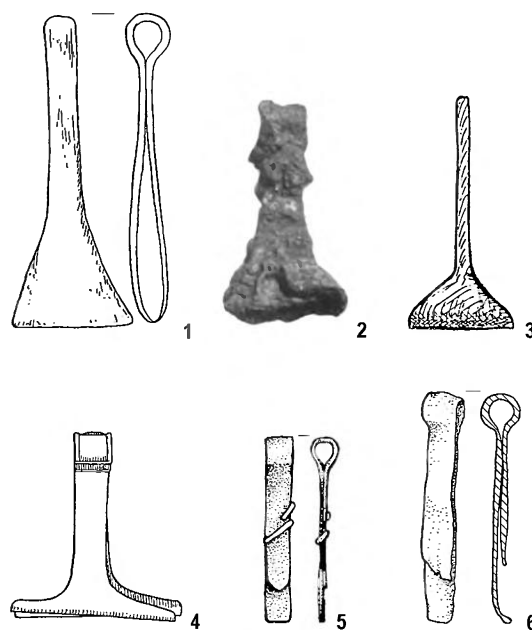
cmentarzyska znalezione luźno (d. zbiory *Westpreussisches Provinzial Museum* w Gdańsku [dalej: WPM], inw. 12540 i 12597), Warszkowo, grób 203 (Ryc. 4:10), Żukczyn, grób 48, oraz prawdopodobnie Buczek, grób 40. Zapewne żelazny, zdobiony egzemplarz tego typu odkryto w grobie 57 w Gdyni-Oksywiu. Szerokość łapek była najczęściej dwukrotnie większa od szerokości uszka (najczęściej około lub ponad 1 cm) i wynosiła przeważnie 2 lub ponad 2 cm. Uszko było z reguły wyraźnie wyodrębnione i okrągłe w profilu.

Żelaznych szczypczyków typu IC odnotowano 11 egzemplarzy: Bystrzec, grób 37 (Ryc. 5:1), Chełmno, grób 1 (Ryc. 5:2)⁶, Podwiesk, groby 7 (Ryc. 5:3), 416 (Ryc. 5:4) i 417 (Ryc. 5:5), Rumia, grób 281 (Ryc. 5:6), Runowo (Ryc. 5:7), Rządź, groby 137 i 151 (Ryc. 5:8), Skowarcz, znal. luźne (WPM 12597 – ryc. 4:9) i prawdopodobnie Wyczechowo, obiekt 4 (Ryc. 5:10). Kolejny, zapewne żelazny okaz pochodzi z grobu 179 w Gdyni-Oksywiu. Cechą wyróżniającą pęsetki tego typu jest, prócz ich smukłości, długość przekraczająca 8 cm. Szerokość uszka mierzy zazwyczaj od 1 do 2 cm, a łapki są nieco szersze, rzadko jednak dwukrotnie większe, jak w wypadku typu IB⁷. Zarejestrowane okazy tego typu mają uszka niestarannie ukształtowane i słabo wyodrębnione, co świadczy o tym, że wykonywano je poprzez zagięcie taśmy żelaznej, ale bez użycia specjalistycznych narzędzi, które pozwalały uzyskiwać regularne, okrągłe profile.

Do grupy II zaliczono zaledwie kilka żelaznych pęsetek. Typ IIA reprezentują okazy wspomniane już przez J. Kostrzewskiego (1919, s. 143–144): luźno znalezione szczypczyki z Buczka (Ryc. 6:1) i pęsetka z grobu popielnicowego w Parsęku (Ryc. 6:3). Podobna do nich miała być zawieszona na żelaznym kółku pęsetka z Gdańska-Oliwy, zbliżoną formę najprawdopodobniej reprezentują także okazy z grobu 21 w Gdańsku-Wrzeszczu (Ryc. 6:2) i z grobu 101 w Rumi. Wąskie ramiona o równoległych krawędziach miały szerokość od 0,5 do 1 cm, szerokość łapek wynosiła około 3 cm, a długość pęsetek od 6 (Parsęko) do ponad 8 cm (Buczek). Brak natomiast, jak do tej pory, dalszych okazów nawiązujących do pęsetki znalezionej w grobie jamowym na cmentarzysku w Parsęku (Ryc. 6:4), a zaliczonej tu do typu IIB.

Dodatkową grupę III można wyróżnić dla szczypczyków tzw. prostokątnych, których krawędzie przebiegają względem siebie równolegle, a których występowanie na obszarze kultury oksywskiej sugerował już wcześniej D. Bohnsack (1938, s. 64)⁸. Formy takie odnotowano na nekropoli w Podwiesku (Ryc. 6:5,6). Wyróżniają się one niewielkimi rozmiarami, ich długość sięga 6,2 cm, a szerokość nie przekracza 1 cm. Na szczypczykach tego typu, pochodzących z grobu 33 w Podwiesku, znajdował się pierścień blokujący, służący do zwierania i otwierania ramion pęsety.

W kulturze oksywskiej pęsetki wykonywane z żelaza to przede wszystkim okazy niezdobione. Ornament

Ryc. 6. Pęsetki żelazne typu IIA (1–3), IIB (4) i III (5,6).

Fig. 6. Iron tweezers of type IIA (1–3), IIB (4), and III (5,6).

1 – Buczek, znal. luźne, 2 – Gdańsk-Wrzeszcz, grób/grave 21, 3 – Parsęko, grób/grave popielnicowy, 4 – Parsęko, grób/grave jamowy, 5 – Podwiesk, grób/grave 33, 6 – Podwiesk, grób/grave 44. Skala/scale ca ½.

Według/After: E. Bokinić 2005 (5,6), D. Bohnsack 1938 (2), H. J. Eggers, P. F. Stary 2001 (1,4), J. Kostrzewski 1919 (3)

odnotowano tylko na kilku egzemplarzach, jednak tak niewielka liczba zdobionych okazów po części wynikać może ze standardowych metod konserwacji przedmiotów żelaznych. Zdobienie w formie rytych linii wykonywano na uchu bądź ramionach szczypczyków. Przykrawędne ryte linie znajdowały się na uszku pęsetki z grobu 10 ze Skowarcz (Ryc. 4:9), a także na unikatowym okazy z grobu jamowego z Parsęka (Ryc. 6:4). Zdobione były także dwa, przypuszczalnie żelazne, egzemplarze z Gdyni-Oksywia, groby 57 i 179. Zgodnie ze wzmianką D. Bohnsacka (1938, s. 64) pierwszy z nich miał linie ryte tuż przy krawędziach ramion, zaś uszko ozdobione było półkolistym, środkowym żeberkiem, a jego przejście do ramion podkreślały dwie poprzeczne linie ryte. Drugi okaz miał ornamentowane jedynie ramiona, w sposób podobny jak poprzedni.

Najbardziej efektowne i zróżnicowane zdobienie widoczne jest na żelaznej pęsetce z Nowych Dóbr, grób 11/1905 (Ryc. 4:4). Delikatnie wyodrębnione uszko ozdobione zostało przy krawędzi rytymi liniami,

⁶ Egzemplarz z Chełmna został przez J. Kostrzewskiego (1919) umieszczony w zestawieniu 75, czyli wśród pęsetek odpowiadających typowi IB, pomimo że jego długość zdaniem W. Łęgi (1938, s. 12) przekracza 8 cm.

⁷ Wyjątkowo wąskie uszko (0,5 cm) ma pęsetka z obiektu 4 w Wyczechowie, łapki są zaś ponad cztery razy szersze, co nieco zbliża ten egzemplarz, zachowany niestety fragmentarycznie, do typu IIA.

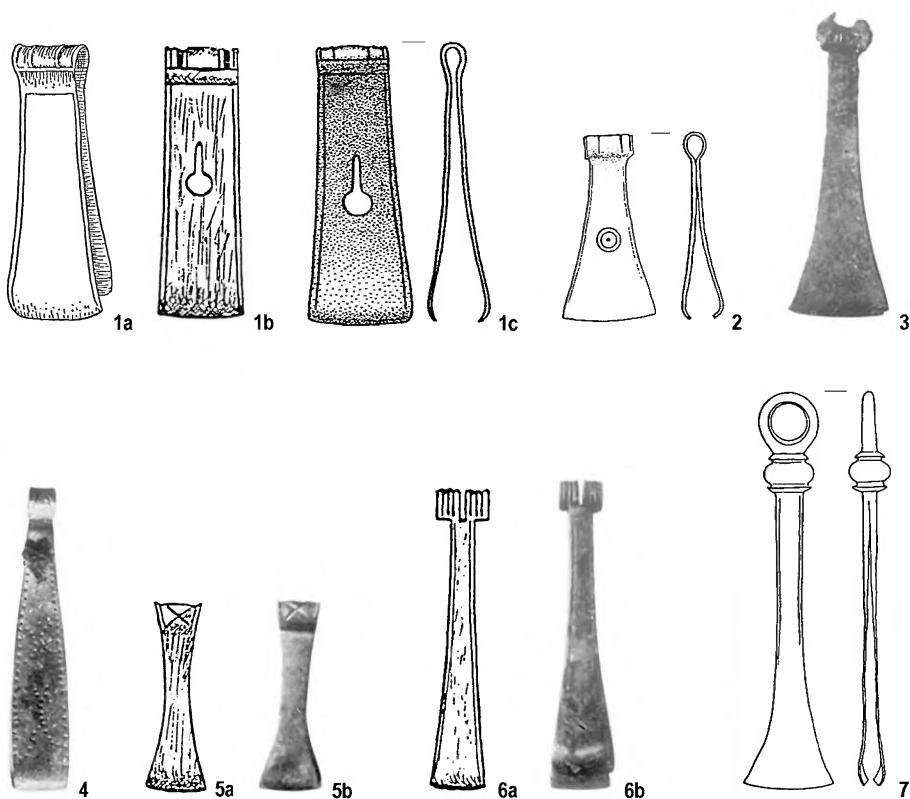
⁸ Pęsetka z grobu 16 w Buczku (Ryc. 7:1), opisana i zilustrowana przez J. Kostrzewskiego (1919, s. 145 przyp. 2, ryc. 139), charakteryzuje się ramionami delikatnie rozszerzającymi się ku dołowi (por. M. Gedl 1988, s. 142, tabl. 7:151), a nie ramionami o równoległe przebiegających krawędziach, jak opisuje D. Bohnsack (1938, s. 64).

a pośrodku krótkimi pojedynczymi i podwójnymi, ułożonymi w romby. Na ramionach znajduje się dość duże wycięcie kształtu zbliżonego do wydłużonego trójkąta o zaokrąglonym wierzchołku. Na rozszerzających się ramionach, już poniżej ażuru, wybito trzy kółka, z których dwa znajdowały się tuż przy samych łapkach, natomiast trzecie nad nimi i tylko ono miało przebito środek (por. J. Kostrzewski 1919, s. 144).

Rzadsze były szczypczyki wykonywane z taśmy brązowej, których zarejestrowano, wraz z okazem z obiektu 2 w Wyczechowie, 13 egzemplarzy (Ryc. 3B). Pęsetki brązowe kształtem podobne są do egzemplarzy żelaznych. Wszystkie reprezentują grupę I (Ryc. 7), tj. szczypczyki o stopniowo rozszerzających się do dołu ramionach, prawie bez wyjątku krótkie i wąskie okazy typu IB (Ryc. 7:1–6). Ich długość wynosi zwykle około 5 cm (Pruszcz Gdański, stan. 10, grób 243 – ryc. 7:2, Różyny, obiekt 34, Skowarcz, grób 71 – ryc. 7:5, Wyczechowo, obiekt 2 – ryc. 1:3a.b), choć spotyka się okazy jeszcze krótsze, długości około 4,5 cm, i bardzo wąskie, jakie zostały odkryte w grobie 424 w Pruszczu Gdańskim, stan. 7. Kilkakrotnie zarejestrowano pęsetki nieco dłuższe, ale nieprzekraczające 8 cm (Buczek, grób 16 – ryc. 7:1, Skowarcz, groby 38 – ryc. 7:3, oraz „1913” – ryc. 7:4, Żukczyn, znal. luźne – ryc. 7:6⁹). Pęsetki brązowe zali-

czone do jednego typu różnią się między sobą cechami indywidualnymi, przede wszystkim zdobieniem. Często spotyka się wyodrębnione uszka, poszerzone prostokątnie na zewnątrz. Takie nieznacznie wysunięte ucho miał egzemplarz z Wyczechowa (Ryc. 1:3a.b), a ucha mocniej zaakcentowane pęsetki z Pruszcza Gdańskiego, stan. 7, grób 367 i stan. 10, grób 243 (Ryc. 7:2), Różyn, obiekt 34, Skowarcz, grób 38 (Ryc. 7:3) oraz z Żukczyna, znal. luźne (Ryc. 7:6). Wszystkie one miały uszka zdobione pionowymi liniami rytymi, przy czym uszko egzemplarza z Wyczechowa było też profilowane, a na uszku szczypczyków z Żukczyna dwie grupy potrójnych rytch linii oddzielono od siebie prostokątnym wycięciem. Zdobione uszka odnotowano też na szczypczykach ze Skowarcza: jedną poziomą i odchodzące od niej dwie ukośne linie ryte na egzemplarzu z zespołu „1913” (Ryc. 7:4), oraz dwie ryte linie przy krawędzi, a pomiędzy nimi trzy ukośne krzyże na okazy z grobu 71 (Ryc. 7:5). Na pęsetce z Buczka na uszku umieszczono łącznie cztery pionowe linie ryte, które od dołu podkreślono dwiema poziomymi kreskami (Ryc. 7:1). Najpewniej podobne zdobienie w postaci linii rytch przy krawędzi i dalszych trzech, ale poprzecznych, zamykających je od dołu, wystąpiło na uszku okazy z Chełmna (J. Kostrzewski 1919, s. 145). Równie często na pęsetkach wykonanych

z brązu ornamentowane są ramiona: pojedynczymi (Pruszcz Gdański, stan. 7, grób 367, Wyczechowo, obiekt 2) i podwójnymi (Różyny, obiekt 34) pionowymi rzędami punktów wybitych od zewnątrz, biegnących wzdłuż krawędzi ramion, oraz ciągłymi liniami rytymi przy krawędziach (Buczek, grób 16, Pruszcz Gdański, stan. 10, grób 243, Skowarcz, grób 38, Żukczyn, znal. luźne). Z reguły zdobienie ramion pęsetek nie ogranicza się jedynie do partii przykrawędnych, ale obecne jest także na środkowych częściach ramion. Najliczniej odnotowywano jedno (Pruszcz Gdański, stan. 10, grób 243, Różyny, obiekt 34) lub dwa wybijane kółka (Wyczechowo, obiekt 2, Pruszcz Gdański, stan. 7, grób 367) z otworem pośrodku. Na pęsetce z Buczka znajduje się ażurowe wycięcie w kształcie dziurki do klucza. Najbardziej oryginalny sposób

Ryc. 7. Pęsetki brązowe typu IB (1–6) i IC (7).

Fig. 7. Bronze tweezers of type IB (1–6), and IC (7).

1a–c – Buczek, grób/grave 16, 2 – Pruszcz Gdański 10, grób/grave 243, 3 – Skowarcz, grób/grave 38, 4 – Skowarcz, grób/grave „1913”, 5a.b – Skowarcz, grób/grave 71, 6a.b – Żukczyn, znal. luźne, 7 – Pruszcz Gdański 10, grób/grave 93. Skala/scale ca 1/2.
Według/After: D. Bohnsack 1938 (3.4.5b.6b), H. J. Eggers, P. F. Stary 2001 (1a), M. Gedl 1988 (1c), J. Kostrzewski 1919 (1b.5a.6a), M. Pietrzak 1997 (2.7)

⁹ Długość szczypczyków ze Skowarcza i Żukczyna została wyliczona na podstawie fotografii opublikowanych w skali 1/2 (por. D. Bohnsack 1938, tabl. 12:6.7).

zdobienia zaobserwowano na pęsetce z grobu „1913” w Skowarczu, która wykazuje również pewną odmienność pod względem samego kształtu (Ryc. 7:4). Ramiona, w przeciwieństwie do pozostałych szczypczyków brązowych, nie rozszerzają się trapezowo, ale półkoliście. Na nich od spodu, a zatem jeszcze przed ostatecznym uformowaniem przedmiotu, został wybity ornament i w rezultacie uzyskano wypukłe (repusowane) punkty. Układały się one wzdłuż krawędzi ramion, od których kolejne guzki rozchodziły się dalej do środka. W efekcie w dolnej partii szczypczyków utworzyły się dwa większe półkola, w górnej zaś dwa mniejsze. Zdobienie to nawiązuje do ornamentyki zawiaskowych klamer żelaznych odkrytych na stanowiskach w Bystrzcu (W. Heym 1961, ryc. 7:10.16), Rządu (S. Anger 1890, tabl. 15:11) czy Podwiesku (E. Bokinić 2005, tabl. XLVIII/121:6).

Bardzo ciekawe szczypczyki brązowe zostały znalezione w grobie 93 w Pruszczu Gdańskim, stan. 10 (Ryc. 7:7). Typologicznie reprezentują one już typ IC, przy czym należy podkreślić, że technika ich wykonania jest odmienna od wszystkich wcześniej opisanych pęsetek. Okaz ten został odlany, a dopiero później, poprzez rozcięcie i przekucie odlewu uformowano część pracującą, czyli ramiona z łapkami. Kulka umieszczona pod kolistym uszkiem przypomina używane we wczesnym okresie wpływów rzymskich okucia końca pasa grupy O według K. Raddatza, w szczególności typu O2 i O3 (K. Raddatz 1957, s. 85–86, ryc. 1), czy niektóre okucia grupy I według R. Madydy (1977, s. 380–383, tabl. VI:5.6.10–13).

Szczypczyki wykonane z żelaza należy ogólnie datować na fazy A₂ i A₃. Wydaje się, że dla fazy A₂ najlepiej potwierdzone są formy smukłe i długie (IC). Na dziesięć zespołów z datownikami, w połowie wystąpiła zapinka typu K według J. Kostrzewskiego (1919), w dwóch innych analogiczna forma zapinki, ale już z ażurową pochewką. Na występowanie takich form pęsetek jeszcze w fazie A₃ wskazywać może zespół 179 z Gdyni-Oksywie, prawdopodobnie zawierający taki przybór, a także umbo B.7 według D. Bohnsacka (1938) i grot o wycinanym liściu. Pęsetki typu IB w zespołach znajdowane były wraz z zapinkami typu K, częściej jednak z zapinkami typu D/E oraz I według J. Kostrzewskiego, notowane także były z fibulami M i N, odm. b według Th. Völlinga (1995), a także z uzbrojeniem, przede wszystkim umbami B.3–4, głównie zaś B.7, imaczami J.3 według M. Jahna (1916) oraz grotami, głównie smukłymi typu II według M. D. i R. Wołagiewiczów (1964). Wynika z tego, że szczypczyki wąskie i krótkie były w użyciu w ciągu fazy A₂, przy czym lepiej potwierdzone są dla jej późniejszego odcinka, a także w fazie A₃. Trudno ustalić chronologię bardzo rzadkich okazów typu IA, bowiem pochodzą one tylko z dwóch zespołów. W pierwszym z nich (Pruszcz Gdański 10, grób 420) wystąpiła zapinka N, natomiast w grobie 3 B z Rządu nieznana bliżej fibula i grot o wycinanym liściu. Datowanie obu tych pochówków można umieścić w ramach fazy A₃. Trzeci prawdo-

podobny egzemplarz tego typu mógł pochodzić z grobu 150 w Warszkwie, a jego wyposażenie stanowił tzw. grot dziryty. Według ustaleń M. D. i R. Wołagiewiczów (1964, s. 30–31) zarówno groty tzw. wycinane, jak i groty z zadziorami występują w ostatniej fazie młodszej okresu przedrzymskiego (por. także R. Wołagiewicz 1981a, tabl. XX:45.46).

Jeszcze trudniej określić datowanie pęsetek grupy II. Typ IIA pochodzi ze znalezisk luźnych (Buczek, Gdańsk-Oliwa) bądź przynależność szczypczyków do wyróżnionego typu nie jest pewna (Gdańsk-Wrzeszcz, grób 21, Rumia, grób 101). Grób popielnicowy z Parsęcka z zachowaną pęsetką, zawierał niestety tylko bliżej nieokreśloną zapinkę żelazną. Jeżeli jednak przyjąć, że pincetki z Gdańska-Wrzeszcza i Rumi reprezentują faktycznie typ IIA, to chronologię tych zespołów na podstawie wyposażenia (fibula typu M, grot z zadziorami oraz zapinka prawdopodobnie typu L) można byłoby umieścić w końcu fazy A₂ i w fazie A₃. Niemożliwe jest, niestety, datowanie grobu jamowego z Parsęcka, w którym natrafiono na jedyny egzemplarz szczypczyków typu IIB. W grobie tym znajdowała się oprócz nich tylko klamra żelazna bliżej nieokreślonego typu. Szczypczyki ostatniej, III grupy reprezentowane są jedynie na nekropoli w Podwiesku i datowane na fazę A₂ (grób 44) i A₃ (grób 33).

Szczypczyki wykonane z brązu występują najczęściej w zespołach z zapinkami typu I, M, a także N oraz elementami uzbrojenia, przede wszystkim umbami obu odmian typu B.7, imaczami J.3 i J.2, a także grotami różnych typów. Ich chronologię można zatem umieścić już w końcu fazy A₂, a przede wszystkim w fazie A₃. Być może wcześniej należałoby datować brązowy egzemplarz z grobu o nieznanym numerze z Chełmna, który odkryto wraz z żelazną klamrą jednoczęściową. Ogólnie klamry tego typu datowane są na cały młodszy okres przedrzymski, choć najliczniej występują w zespołach z fazy A₂ (R. Hachmann 1961, s. 29–30, ryc. 12, tabl. 5:1.3.5.6.14; R. Wołagiewicz 1981a, s. 162, ryc. XX:20.29; R. Wiloch 1995, s. 12–17, ryc. 1a.b, 3, 4; E. Bokinić 2005, s. 97).

Znaleziska pęsetek żelaznych koncentrują się na Ziemi Chełmińskiej i dalej wzdłuż dolnej Wisły, rzadziej natomiast notowane są na terenach Pobrzeża Słowińskiego (Ryc. 3A). Być może niewielka liczba tych przedmiotów odkrywana na zachód od Łeby miała związek z funkcjonowaniem tam w ciągu fazy A₂ dwóch modeli kulturowych: „oksywskiego” i „jastorfskiego” (R. Wołagiewicz 1979, s. 47; 1981a, s. 143). Ten ostatni, preferujący wyposażanie grobów głównie w części stroju, także ozdoby, wywierał wpływ na zwyczaje pogrzebowe ludności kultury oksywskiej (R. Wołagiewicz 1981b, s. 192–195; H. Machajewski 1999, s. 235, 240–242). Nie można także wykluczyć, że nieliczne szczypczyki na zachodnich terenach kultury oksywskiej są odzwierciedleniem stanu badań. Najwięcej pęsetek brązowych

odkryto na cmentarzyskach położonych w międzyczeczu Raduni i Wierzycy, pozostałe pochodzą z Buczka i Chełmna (Ryc. 3B). Taki obraz może być albo również efektem stanu badań, albo dowodem na większą popularność pęsetek z brązu właśnie na tych terenach.

Na 40 zespołów, dla których został dokładnie określony typ grobu, szczypczyki najczęściej znajdowane były w grobach popielnicowych (30 zespołów), a tam, gdzie podano bliższy opis grobu, jama zawierała również resztki stosu (24 zespoły). Najpewniej grobów zawierających urny było jeszcze więcej, bowiem na przykład na nekropoliach w Gdyni-Oksywiu czy Skowarczu typy grobów nie zostały określone, jednak ich wyposażenia sugerują, że należące do nich duże naczynia były popielnicami (por. Gdynia-Oksywie, groby 57, 156 i 179, Skowarcz, groby 38 i 10). Najczęściej, aż w 21 wypadkach, groby popielnicowe zawierały typowo męskie wyposażenie, z elementami uzbrojenia. W pozostałych dziewięciu wyposażenie (zapinka lub sama tylko urna) nie przesądzało o płci zmarłego. Grobów jamowych ze szczypczkami odnotowano tylko dziesięć. Wśród nich aż w siedmiu wypadkach wyposażenie grobu wskazywało, że pochowano tam kobietę. Dwukrotnie inwentarz grobu jamowego stanowiły elementy uzbrojenia, a w jednym wypadku nie wskazywał on na płeć pochowanej osoby. Najwięcej grobów bezpopielnicowych zawierających szczypczyki o żeńskim charakterze inwentarza odnotowano na stanowisku w Podwiesku.

Szczypczyki jako element wyposażenia grobowego na Pomorzu powszechnie spotykane były już w IV okresie epoki brązu, a także później, we wczesnej epoce żelaza, w kulturze pomorskiej (M. Gedl 1988, s. 4, 11). Szczególnie interesujące są brązowe i żelazne pęsetki typu wschodniopomorskiego, a zwłaszcza ich wariant o szerokich końcach. Charakteryzowały się one prostymi, wąskimi ramionami, rozszerzającymi się mocno na dole: trójkątnie, trapezowato lub łopatkowato. Formy takie znajdowane były w grobach kultury pomorskiej i grobów kloszowych w okresie HaD i we wczesnym odcinku okresu lateńskiego (M. Gedl 1988, s. 45, 52–55, 66, 71–75, tabl. 11:236–250, 12:251–268, 16:437–440, 17, 18, 19:471.472, 30A, 31B). Do nich to właśnie pod względem kształtu nawiązują żelazne szczypczyki grupy II z młodszego okresu przedrzymskiego, na co uwagę wcześniej zwrócił już J. Kostrzewski (1919, s. 143). Warto także podkreślić, że wschodniopomorskie pęsetki często zawieszane były na brązowym lub żelaznym kółku (M. Gedl 1988, s. 45), co spotyka się także w młodszym okresie przedrzymskim, na przykład u podobnych kształtem szczypczyków z Gdańska-Oliwy.

U Celtów szczypczyki znane są z materiałów osadowych, przede wszystkim jednak znajdowane są jako element wyposażenia grobowego. Wykonywano je zarówno i z brązu, i z żelaza, przy czym te ostatnie odkrywano głównie na cmentarzyskach, częściej w grobach o męskim wyposażeniu. Pod względem formy nawiązują one

do opisywanych wyżej grup I i III. Spotyka się także, podobnie jak w obiekcie 4 w Wyczechowie, szczypczyki z nitami, przy czym nit łączył pęsetkę z innymi przyborami, np. z łyżeczką do uszu (por. G. Jacobi 1974, s. 95–96, przyp. 415 i 416, tabl. 29:517–520.525–527).

Kilka pęsetek znaleziono na terenie grupy gubińskiej kultury jastorfskiej (G. Domański 1975, s. 29). Prócz okazów wykonanych z żelaza natrafiono tam na bardzo ładnie zdobioną pęsetkę brązową. Pochodzi ona z cmentarzyska w Luboszycach, pow. krośnieński (Krosno Odrzańskie), i datowana jest na IV fazę rozwojową grupy gubińskiej (G. Domański 1975, s. 29, tabl. XIXb; 1981, s. 197, ryc. 79:11), co odpowiada w przybliżeniu fazie A₂ w kulturze oksywskiej i przeworskiej.

W grupie nadodrzańskiej kultury jastorfskiej wśród publikowanych materiałów z horyzontów II i III tej grupy, mieszczących się w ramach faz A₁ i A₂, brak jak dotychczas znalezisk pęsetek. Nie odnotowano ich na nekropoli w Lubieszewie, pow. gryficki (por. R. Wołągiewicz 1997), w Długim (H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 42–47, tabl. 135–141) czy w Kunowie (T. Łaskiewicz 1971), oba pow. stargardzki. Inwentarze grobowe miały tutaj tzw. żeński charakter – w wyposażeniach brak broni i narzędzi (por. R. Wołągiewicz 1981b).

Na pozostałych terenach kultury jastorfskiej w młodszym okresie przedrzymskim przyborów tych nie spotyka się (por. R. Hachmann 1961, s. 125–165, ryc. 54; H. Keiling 1969, s. 50; R. Müller 1985, s. 95; 2000). Brak ich także w publikowanych przez E. Nyléna (1955) materiałach z Gotlandii, notowane są natomiast na bornholmskim cmentarzysku w Nørre Sandegård. Z grobu 294 z tej nekropoli pochodzi żelazna pęsetka, odkryta w towarzystwie noża półkolistego. Pod względem kształtu wyraźnie nawiązuje ona do wyjątkowych szczypczyków typu IIB z grobu jamowego z Parsęcka, bardzo podobne były także jej wymiary. C. J. Becker (1990, s. 139, tabl. 39:294) datuje ten zespół na 3 fazę użytkowania cmentarzyska, dla której charakterystyczne są zapinki typów M–O. Podobnie datowane są żelazne szczypczyki z Karums alvar na Olandii, odkryte wraz ze smukłym grotem i mieczem (H. Schultze 1991, s. 30; M. Rasch 2002, s. 289, 291, ryc. 6k–m) zbliżonym do typu II według M. D. i R. Wołągiewiczów (1964). Kształt owej pęsetki przypomina rzadkie okazy typu IA. Wreszcie nieliczne szczypczyki zarejestrowano dotychczas w inwentarzach powiązanej z kręgiem jastorfskim kultury Poienęsti-Lukaševka. Znane okazy przypominają opisane wyżej egzemplarze typów IB i IC (por. M. Babeš 1993, s. 87, tabl. 15:19–21).

Stosunkowo często pęsetki spotykane są w kulturze przeworskiej. Dominują egzemplarze wykonane z żelaza, okazy brązowe spotyka się zupełnie wyjątkowo (np. Wymysłowo, pow. gostyński, grób 348; S. Jasnosz 1952, s. 228, ryc. 357; R. Hachmann 1961, s. 46, tabl. 8:12). Nielicznie są także okazy zdobione (np. Kamieńczyk, pow. wyszkowski, grób 3 – T. Dąbrowska 1997, s. 12,

tabl. III/3:2). W kulturze przeworskiej przedmioty te występują już z zabytkami charakterystycznymi dla fazy A₁ i trwają aż po fazę A₃ (R. Hachmann 1961, s. 46, 67–68, ryc. 18, 23; T. Dąbrowska 1988, s. 29, tabl. II:23; J. Lewczuk 1997, s. 50–51, tabl. II:8.8'.13.13', XIV:10). Na szczególnie liczne znaleziska szczypczyków właśnie na terenach kultury przeworskiej zwrócił uwagę już J. Kostrzewski, za charakterystyczne dla nich uznając długie i smukłe okazy grupy I (por. J. Kostrzewski 1919, s. 142–143, zest. 76, ryc. 134; por. J. Marciniak 1957, s. 145). Z późniejszych odkryć takie właśnie formy znamy z Warszawy-Wilanowa, groby 89 i 100 (J. Marciniak 1957, s. 96–97, 104–106, tabl. LXXXI, LXXXVIII:11; R. Hachmann 1961, s. 67, tabl. 8:13), Kamieńczyka, grób 3 (T. Dąbrowska 1997, s. 12, tabl. III/3:2), Ciecierzyna, pow. kluczborski, groby 3, 50, 121 i 191 (G. Martyniak, R. Pastwiński, S. Pazda 1997, s. 11, 18–19, 29, 40–41, tabl. III:7, LVII:4, CXX:11, CLXXXI:5), Kruszy Zamkowej, pow. inowrocławski, grób V (A. Kokowski 1989, s. 67, 69, ryc. 29:21), czy Kuznocina, pow. sochaczewski (J. Skowron 2006, s. 123, tabl. XLII:5). Rzadziej spotyka się szczypczyki wąskie i krótkie. Prócz wymienionych przez J. Kostrzewskiego (1919, zest. 75) okazy typu IB znane są także z Ciecierzyna, grób 34 (G. Martyniak, R. Pastwiński, S. Pazda 1997, s. 15–16, tabl. XXXVI:9), Niedanowa, pow. nidzicki, grób 94 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 25, tabl. XXVI/94:4), czy wspomnianego wyżej grobu 348 z Wymysłowa. Rzadko w zespołach kultury przeworskiej spotyka się pęsetki grupa II, o wąskich ramionach, rozszerzających się w przybliżeniu trójkątnie w dolnej partii. Taki okaz pochodzi na przykład z cmentarzyska w Piotrkowie Kujawskim, pow. aleksandrowski (E. Kaszewska 1962, s. 20, 33, tabl. XXXIV:5), a kolejny podobny z grobu 349 z Wymysłowa (S. Jasnosz 1952, s. 229, ryc. 358). Częściej natomiast niż na stanowiskach kultury oksywskiej odnotowywane są szczypczyki równoramienne grupy III: Kamieńczyk, groby 79 i 376 (T. Dąbrowska 1997, s. 25–26, 74, tabl. XLI/79:3, CLXXIV/376:3), Krusza Zamkowa, grób VI (A. Kokowski 1989, s. 69, ryc. 31:6¹⁰), a także Inowrocław, stan. 58, grób 54 (A. Cofta-Broniewska, J. Bednarczyk 1998, s. 43, 46, ryc. 24:3).

Podobnie jak w kulturze oksywskiej, w materiałach przeworskich spotyka się szczypczyki z tzw. pierścieniem obejmującym. Znane są one z Wymysłowa, grób 348, i Inowrocławia, grób 54. Wydaje się również, że częściej niż w zespołach oksywskich tego typu przybory obecne są w grobach, które na podstawie wyposażenia lub/i określenia antropologicznego uznać należy za groby kobiet. Na przykład w Kamieńczuku pęsetki zarejestrowano jedynie w pochówkach kobiecych (por. T. Dąbrowska 1997, s. 97). Jako kobiece zostały zidentyfikowane także kości z Niedanowa, grób 94 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 25), Kruszy Zamkowej, grób VI (A. Kokowski 1989, s. 69), oraz Inowrocławia, grób 54 (A. Cofta-Broniewska, J. Bednarczyk 1998, s. 43).

Ciekawie przedstawia się występowanie szczypczyków na nekropoli w Ciecierzynie, gdzie występowały one głównie w pochówkach dzieci (G. Martyniak, R. Pastwiński, S. Pazda 1997, s. 11, 16, 19, 29).

Niemal 30 szczypczyków znamy z publikowanych materiałów kultury wielbarskiej. Wykonywane były one prawie bez wyjątku z blachy brązowej (por. E. Blume 1912, s. 114–115). Jedyne żelazne szczypczyki, zdobione wybijanymi kółkami, odkryto we wczesnorzymskim grobie 37/1909 w Nowych Dobrach (Amtl. Ber. WPM XXX, 1909 [1910], s. 32–33; J. Kostrzewski 1919, s. 144 przyp. 5; archiwum C.-A. Moberga). Przybory te przypominają kształtem szczypczyki kultury oksywskiej, w szczególności grup I i III. Częściej jednak pęsetki wielbarskie mają opaskę zaciskającą, wykonaną z cienkiego drutu: Janów, pow. elbląski (E. Blume 1912, s. 115), Odry, pow. chojnicki, groby 27, 100, 110 i 130 (J. Kmiecński 1968, s. 75–76, tabl. III/27C, IX/100A, XI/110E, XV/130C), Lubowidz, pow. łębarski, grób 268 (R. Wołagiewicz 1995, s. 32–33, tabl. XXVIII/268:4), Niedanowo, grób 573 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 99, tabl. CCIV/573:3) czy Malbork-Wielbark, pow. *loco*, grób 1653 (J. Andrzejowski, J. Martens 1996, s. 28, tabl. 26:1653). Przy kilku egzemplarzach zachowało się jeszcze kółko ze skuwką, które służyło do mocowania szczypczyków na rzemieniu, np. Odry, groby 100 i 130, czy Lubowidz, grób 268. Pęsetki w kulturze wielbarskiej używane były zarówno przez kobiety (Lubowidz, grób 268, Niedanowo, grób 573) jak i mężczyzn (Odry, groby 103, 109, 110, 116 i 130), we wszystkich fazach trwania tej kultury.

Warto także zauważyć, że zarówno w młodszy okresie przedrzymskim, jak i w okresie wpływów rzymskich z terenów ziem polskich brak, jak do tej pory, pęsetek w formie zminiaturyzowanej, o długości poniżej 4 cm (por. I. Beilke-Voigt 1998, s. 24, lista 21).

Funkcja pęsetek nie jest zupełnie jasna (M. Gedl 1988, s. 3). Przypuszczalnie związane były z pielęgnacją ciała, przede wszystkim z usuwaniem owłosienia (J. Kostrzewski 1919, s. 142; D. Bohnsack 1938, s. 63; G. Jacobi 1974, s. 95; H. Steuer 2003, s. 178), przy czym nie można wykluczyć, że były również wykorzystywane do innych czynności kosmetycznych czy medycznych (M. Gedl 1988, s. 3; H. Steuer 2003, s. 182).

Dominujący w kulturze oksywskiej ciałopalny obrządek pogrzebowy (J. Kostrzewski 1919, s. 216–224; D. Bohnsack 1938, s. 91–96; K. Walenta 1981, s. 66–77; R. Wołagiewicz 1981a, s. 158; H. Machajewski 2002) uniemożliwia rekonstrukcję sposobu noszenia tych przyborów. Zaznaczyć można, że występowały one w grobach pojedynczo, a jedynym odstępstwem od tej reguły jest grób „1913” ze Skowarcza. W zespole tym znaleziono dwie pęsety, jedną wykonaną z żelaza, a drugą z brązu. Nieliczne są dotychczas szczypczyki umieszczone na

¹⁰ Tutaj przedmiot ten został określony jako zawieszka do pasa.

zawieszce, tak jak w wypadku egzemplarza z Wyczechowa. Inne zaczepy, określane jako Ring, odnotowano w Gdańsku-Oliwie, w grobie G3 z Rządza, a także w grobie 38 ze Skowarcza. Dwa pierwsze żelazne zaczepy wystąpiły ze szczypczykami żelaznymi, natomiast trzeci, ze Skowarcza, również żelazny, tworzył zestaw razem z pęsetką brązową. Z informacji J. Kostrzewskiego (1919, s. 142 przyp. 3) wynika, że te trzy egzemplarze różniły się kształtem. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę, że zawieszka brązowa, określona jako tzw. binoklowata, z grobu 44 z Podwieska (E. Bokiniec 2005, s. 20, tabl. XX/44:10) mogła pełnić funkcję analogiczną do wyżej opisanej. Przyjąć można, że pęsetki najpewniej noszone były przy pasie lub na szyi. W grobie 54 z cmentarzyska kultury przeworskiej z Inowrocławia, stan. 58, datowanym na młodszy okres przedrzymski, szczypczyki znajdowały się w okolicach miednicy pochowanej kobiety (A. Cofa-Broniewska, J. Bednarczyk 1998, s. 43, 46, ryc. 23, 24). Dalszych przesłanek dla rekonstrukcji sposobu ich noszenia dostarczają pochówki szkieletowe kultury wielbarskiej z okresu wpływów rzymskich. W grobie 100 z Odrów pęsetka znajdowała się także przy pasie (J. Kmieciński 1968, tabl. XLIII/100), natomiast w grobie 268 z Lubowidza najpewniej stanowiła jeden z elementów kolii (R. Wołagiewicz 1995, s. 32–33, tabl. XXVIII/268). W podobny sposób jak w Lubowidzu była

umocowana srebrna łyżeczka do uszu, odkryta w późnorzymskim grobie z cmentarzyska w Pruszczu Gdańskim, stan. 5 (M. Pietrzak 1996, s. 17, fot.).

Odmienność brązowej pęsetki z obiektu 2 z Wyczechowa wynika z umieszczenia na jej ramionach nitu. Taki element konstrukcyjny nie został dotychczas odnotowany w wypadku innych szczypczyków ani z kultury oksywskiej, ani też przeworskiej. Zebrany materiał wskazuje, że częściej do grobów wkładano okazy żelazne. Bardziej ozdobne były egzemplarze wykonane z brązu. Ich datowanie przypada na młodszy odcinek fazy A₂, a przede wszystkim na fazę A₃. W odróżnieniu od kultury przeworskiej, w kulturze oksywskiej przybory tego typu znajdowane były w grobach, których inwentarz wskazywał, że osoba pochowana była płci męskiej (70% grobów). Niewątpliwie pęsetki prócz funkcji użytkowej, związanej z czynnościami kosmetycznymi lub medycznymi, mogły pełnić także rolę ozdoby. Dotyczy to przede wszystkim atrakcyjnych wyrobów brązowych, do których bez wątpienia zaliczyć można omówiony egzemplarz z Wyczechowa.

*Dr Anna Strobin
Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego
ul. Pomorska 96
91-402 Łódź*

SZCZYPCZYKI W KULTURZE OKSYWSKIEJ – KATALOG ZNALEZISK (POR. RYC. 3A.B)¹¹

Skróty:

<i>Danzig</i>	Staatliches Museum für Naturkunde und Vorgeschichte, Danzig (wcześniej: WPM)
<i>IAUŁ</i>	Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego
<i>MAG</i>	Muzeum Archeologiczne w Gdańsku
<i>MfV</i>	Kgl. Museum für Völkerkunde, Berlin
<i>Mus. Graudenz</i>	Städtischen Altertumsmuseum, Graudenz
<i>Mus. Stettin</i>	Pommersches Landesmuseum, Stettin
<i>Stolp</i>	Heimatismuseum, Stolp
<i>WPM</i>	Westpreußisches Provinzialmuseum, Danzig

1. Buczek, pow. Białogard (d. *Butzke, Kr. Belgard*)

G r ó b 16 – popielnicowy

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:1), zdobione na uszku podwójnymi liniami rytymi przy krawędzi i dwoma poziomymi od dołu; wzdłuż ramion dwie linie przykrawędne, a w połowie ich wysokości ażurowe wycięcie w kształcie dziurki od klucza. Długość 7,4 cm, szer. uszka 2 cm, łapek 2,8 cm (*Mus. Stettin 2149*); 2) popielnica – naczynie „duże”, zniszczone; 3) naczynie „mniejsze”. Lit.: „Baltische Studien” NF XXXVII, 1887, s. 502 nr 22; H. Schumann 1889, s. 113, 130, tabl. XIII:1; J. Kostrzewski 1919, s. 145 przyp. 2, ryc. 139; O. Kunkel 1931, tabl. 72:6; D. Bohnsack 1938, s. 64; M. Gedl 1988, s. 142, tabl. 7:151; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 59, 63 (nr 260), tabl. 178:6.

G r ó b 40 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (?); 2) miecz żel. jednosieczny z kilkoma okuciami, w tym z ryfkami; 3) grot żel.; 4) popielnica – naczynie „duże”, zniszczone.

Uwagi: Wg H. Schumanna (1889, s. 130) szczypczyki były długie, wąskie i zbliżone do formy opublikowanych przez I. Undseta (1882, tabl. XIV:8).

Lit.: I. Undset 1882, s. 134, tabl. XIV:8; „Baltische Studien” NF XXXVII, 1887, s. 503 (nr 32); H. Schumann 1889, s. 113, 130; M. D. i R. Wołagiewiczowie 1964, s. 107 (nr 29), tabl. XX:2 (?); H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 59, 63 (nr 260).

Z n a l e z i s k o ł u ż n e

Szczypczyki żel. IIA (Ryc. 6:1). Długość ok. 8,2 cm, szer. uszka ok. 0,8 cm, łapek ok. 3,2 cm.

Lit.: H. Schumann 1889, s. 130, tabl. XI:10; J. Kostrzewski 1919, s. 143; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 63 (nr 260), tabl. 181:10.

2. Bystrzec, pow. Kwidzyn (d. *Weißhof, Kr. Marienwerder*)

G r ó b 37 – popielnicowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:1). Długość ok. 8,6 cm, szer. uszka ok. 1,2 cm, łapek ok. 2 cm; 2) zapinka żel. odm. K; 3) zapinka żel. zbliżona do Kostrzewski ryc. 17, z ażurową pochewką; 4) grot żel. zbliżony do W.II; 5) popielnica – fragmenty smukłego garnka; 6) duży kubek z uchem.

Lit.: W. Heym 1961, s. 151, ryc. 5:17–22.

¹¹ W wypadku szczypczyków znanych z autopsji podano miejsce ich przechowywania (np. *MAG*), w wypadku znalezisk archiwalnych informację na temat dawnego miejsca przechowywania oraz, o ile było to możliwe, numer inwentarzowy, (np. *WPM 10905*). Przy pęsetkach z cmentarzyska w Grudziądzu-Rządzu numery katalogu muzealnego podano za S. Angerem (1890).

Grób 94

Inwentarz: 1) szczypczyki IB (Ryc. 4:2). Dług. ok. 7,4 cm, szer. uszka ok. 1,6, łapek ok. 2,6 cm; 2) zapinka żel. odm. K; 3) fragment zapinki żel.; 4) fragmenty miecza żel. obosiecznego z brąz. okuciem pochwy; 5) grot żel. zbliżony do W.IA; 6) górna część garnka; 7) garnek (?) o zaokrąglonym profilu.

Lit.: W. Heym 1961, s. 152, ryc. 5:1–6; A. Żóławska 2003, s. 234, tabl. I:1–6, XVIII/94.

3. Chelmno, pow. loco (d. Kulm, Kr. Kulm)

Grób 1 – popielnicowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:2). Dług. 8,4 cm, szer. uszka 0,8 cm, łapek 2 cm (*MfV Ib 360*); 2) fragmenty zapinki żel.; 3) miecz żel. W.II z pięcioma okuciami pochwy miecza, w tym dwoma z ryfkami i trzewikiem; 4) popielnica – garnek baniasty o zaokrąglonym brzusku z uszkiem.

Lit.: J. Kostrzewski 1919, s. 185 przyp. 1, 354–355 (nr 17), zest. 46, 75; W. Łęga 1938, s. 11–12, 73, 77, 80, 83–84, 93, tabl. II.

Grób

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków brąz., na uszku linie przykrawędne i trzy poprzeczne linie ryte od dołu (*Mus. Graudenz 2724*); 2) klamra żel. jednoczłonowa.

Lit.: J. Kostrzewski 1919, s. 145 przyp. 5.

4. Gdańsk-Oliwa, m-to Gdańsk (d. Oliva, Kr. Danziger Höhe)

Z cmentarzyska

Szczypczyki żel. IIA (?), zawieszane na kółku żel.

Uwagi: Wg J. Kostrzewskiego podobne do egzemplarzy ze znalezisk z Buczka i z grobu popielnicowego z Parsęka.

Lit.: A. Lissauer, R. Schück 1878, s. 169 (nr 113); A. Lissauer 1887, s. 128; J. Kostrzewski 1919, s. 142 przyp. 3, 143.

5. Gdańsk-Wrzeszcz, m-to Gdańsk (d. Langfuhr, Kr. Danziger Höhe)

Grób 21 – popielnicowy

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków żel. IIA (?) (Ryc. 6:2). Dług. zach. 2,9 cm (*Danzig 1925:50*); 2) zapinka odm. M–N; 3) grot; 4) grot z zadziorami; 5) popielnica – garnek baniasty o zaokrąglonym profilu, zdobiony plastycznymi listewkami; 6) naczynie miniaturowe.

Uwagi: Wg D. Bohnsacka (1938, zest. 40) zapinka reprezentuje typ M.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 55, 64, 76 przyp. 2, 84 przyp. 5, 151, zest. 35, 40, 55, tabl. 10:6–11.

6. Gdynia-Oksywie, m-to Gdynia (d. Oxhöft, Kr. Putzig)

Grób 57

Inwentarz: 1) szczypczyki IB (?), uszko oddzielone od ramion dwoma poprzecznymi liniami rytymi, na ramionach przykrawędne linie ryte. Dług. 8 cm; 2) umbo B.7; 3) imacz; 4.5) dwa groty o łukowatym przejściu tulejki w liść; 6) garnek baniasty dwustożkowaty.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 60 przyp. 4, 64 przyp. 2, zest. 26, 38–40, 54; S. Jasnosz 1972, s. 151, ryc. 3:2; J. Zaborowski 1992, s. 89.

Grób 85

Inwentarz: 1) szczypczyki; 2) miecz jednosieczny z ryfką; 3) tok.

Lit.: D. Bohnsack 1938, zest. 24, 36, 40.

Grób 156

Inwentarz: 1) szczypczyki; 2) zapinka odm. D/E; 3) miecz W.I

z ryfką i trzewikiem; 4) grot długi; 5) tok; 6) garnek baniasty o zaokrąglonym profilu.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 44, zest. 1, 24, 25, 36, 40, 54; S. Jasnosz 1972, s. 159, ryc. 10:1; J. Zaborowski 1992, s. 89, ryc. 1f.

Grób 179

Inwentarz: 1) szczypczyki IC (?), zdobione na ramionach przykrawędnią linią rytą. Dług. 8,5 cm; 2) umbo B.7; 3) imacz; 4) grot o liściu wycinanym; 5) tok; 6) garnek baniasty o zaokrąglonym profilu, zdobiony listwą plastyczną i ornamentem plastycznym w postaci pseudouszek.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 60, 64 przyp. 2, 76, 78 przyp. 3, zest. 33, 36, 38–40, 54, tabl. 13:5.

7. Grudziądz-Rządź, pow. Grudziądz (d. Rondsden, Kr. Graudenz)

Grób B3 (14.X.1887 r.) – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IA. Dług. 6 cm, szer. uszka 2 cm, łapek 4 cm (*Anger 1219*); 2) fragment zapinki żel.; 3) grot żel. o wycinanym liściu; 4) tok żel.; 5) popielnica – garnek baniasty (?).

Uwagi: Wg S. Angera (1890) szczypczyki przypominały pęsetkę opublikowaną przez I. Undseta (1882, ryc. 175).

Lit.: S. Anger 1890, s. 18; J. Kostrzewski 1919, s. 143 przyp. 1, zest. 47, 53; R. Hachmann 1951, s. 91 ([97]).

Grób G3 (29.X.1887 r.) – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB zawieszane na kółku (*Anger 1302*); 2) zapinka żel., 3) fragmenty zapinki żel.; 4) umbo żel. B.7; 5) fragmenty imacza żel. J.3; 6) grot żel. zbliżony do W.II; 7) grot z zadziorami żel.; 8) tok żel.; 9) nożyce żel.; 10) brzytwa żel.

Lit.: S. Anger 1890, s. 20, tabl. 8:8, 18:4; J. Kostrzewski 1919, s. 142 przyp. 3, 362:67, zest. 47, 52, 63, 69, 73, 75, 77, 78, ryc. 110; R. Hachmann 1951, s. 91–92 ([97]–[98]).

Grób 137 (30.IV.1888 r.) – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC. Dług. 11 cm, szer. łapek 3 cm (*Anger 1566*); 2) zapinka żel. odm. K z ażurową pochewką; 3) grot żel. K.I; 4) popielnica – naczynie wazowate z uchem.

Uwagi: Wg S. Angera szczypczyki były podobne do egzemplarza z grobu 151.

Lit.: S. Anger 1890, s. 26, tabl. 10:10; J. Kostrzewski 1919, s. 362:70, zest. 13, 48, 76; R. Hachmann 1951, s. 92 ([98]).

Grób 151 (1.V.1888 r.) – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:8). Dług. 10 cm, szer. uszka ok. 2 cm, łapek 2,5 cm (*Anger 1591*); 2) zapinka żel. odm. K; 3) popielnica – garnek baniasty (?).

Lit.: S. Anger 1890, s. 27, 55, 66, tabl. 17:33; J. Kostrzewski 1919, zest. 13, 76; R. Hachmann 1951, s. 92 ([98]).

8. Niemica, pow. Sławno (d. Nemitz, Kr. Schlawe)

Grób 45 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:3). Dług. 7,5 cm, szer. uszka 1,8 cm, łapek 2,2 cm; 2) fragment zapinki żel. odm. M; 3) umbo żel. B.7, odm. wczesnej, z dwoma nitami; 4) imacz żel. J.3; 5) grot żel. W.IIA; 6) popielnica – waza dwustożkowata z uchem.

Uwagi: D. Kleist, a za nim H. J. Eggers i P. F. Stary, omyłkowo umieszczają w zespole naczynie z grobu 46.

Lit.: D. Kleist 1955, s. 29 (nr 508), tabl. 23:45; M. D. i R. Wołagiewiczowie 1964, s. 105 (nr 20), tabl. XIV; R. Wołagiewicz 1965, s. 113, tabl. V:1–8, XII:4; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 70 (nr 287), tabl. 208.

9. Nowe Dobra, pow. Chełmno (d. *Neuguth, Kr. Kulm*)

Grób 11/1905 – popielnicowy (?)

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:4), na uszku przykrawędne linie ryte i romby; na ramionach trójkątne wycięcie, poniżej którego znajdowały się trzy wybite kółka. Dług. ok. 8 cm, szer. uszka ok. 1,2 cm, łapek ok. 2,6 cm (*WPM 10905*); 2) zapinka odm. D; 3) topór żel.; 4) naczynie zdobione wąskopasmowym ornamentem rytym o motywie trójkątów; 5) naczynie.

Lit.: Amtl. Ber. WPM XXVII, 1905 (1906), s. 17; J. Kostrzewski 1919, s. 144 przyp. 6, 195 przyp. 1, 358 (nr 37), zest. 4, ryc. 137; D. Bohnsack 1938, tabl. 12:10; 1940, tabl. 436:10; archiwum C.-A. Moberga.

Grób 19/1905

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:5). Dług. ok. 7,6 cm, szer. uszka ok. 1 cm, łapek ok. 2 cm (*WPM 10926*); 2) fragment zapinki żel.; 3) fragmenty umba; 4) fragment imacza; 5) tok.

Lit. Amtl. Ber. WPM XXVII, 1905 (1906), s. 17; J. Kostrzewski 1919, s. 358 (nr 39), zest. 47, 70, 73a, 75; archiwum C.-A. Moberga.

10. Parzęcko, pow. Szczecinek (d. *Persanzig, Kr. Neustettin*)

Grób – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IIB (Ryc. 6:4), na uszku przykrawędne linie ryte. Dług. 5 cm, szer. uszka 1 cm, łapek 4,5 cm (*MfV Ic 130*); 2) kłamra żel.

Lit.: F. W. Kasiski 1875, s. 6, ryc. 9; 1881, s. 40, 42, tabl. IV:59; A. Lissauer 1887, s. 128; H. Schumann 1889, s. 186, 188, tabl. VII:17; J. Kostrzewski 1919, s. 144, ryc. 136; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 67 (nr 275), tabl. 187:3.

Grób – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IIA (Ryc. 6:3). Dług. 6 cm, szer. uszka 0,5 cm, łapek 3 cm (*Mus. Stettin*); 2) zapinka żel.; 3) popielnica – naczynie wazowate o dnie zdobionym motywem krzyża.

Lit.: F. W. Kasiski 1878, s. 127–128, ryc. 1, 2, 3a; 1881, s. 40, 42; A. Lissauer 1887, s. 128; H. Schumann 1889, s. 186, 188, tabl. VII:8; J. Kostrzewski 1919, s. 143–144, 204 przyp. 6, 331, ryc. 135; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 67 (nr 275).

11. Podwiesk, pow. Chełmno

Grób 7 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:3). Dług. 8,8 cm, szer. uszka 1,6 cm, łapek ok. 3 cm; 2) zapinka żel. odm. A, krótka; 3) fragment zapinki żel. odm. K; 4) popielnica – duży kubek o zaokrąglonym profilu z uchem. Antr.: mężczyzna (?), *adultus*.

Lit.: J. Janikowski 1971, s. 143, 149, ryc. 15:7, 16:7, 18:15; E. Bokiniec 2005, s. 13, tabl. III/7.

Grób 33 – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. III (Ryc. 6:5), z pierścieniem obejmującym. Dług. 5 cm, szer. 0,7 cm; 2) zapinka żel. odm. N, z ażurową pochewką; 3) zapinka żel. odm. M; 4) fragmenty zapinki odm. A, krótka; 5) zapinka żel. stopniowata (?); 6) fragment zapinki brąz.; 7) fragmenty zapinki brąz. odm. O (?); 8) fragment żel. kłamry zawiasowej; 9) fragmenty kłamry brąz.; 10) fragment nożyka żel. sierpikowatego; 11) dwa nity żel.; 12.13) dwa kółka (?) żel.; 14.15) dwa kółka brąz.; 16) kółko brąz. z pięcioma grupami potrójnych guzków; 17) kółko brąz. z czterema grupami potrójnych guzków; 18) kółko brąz. z trzema grupami potrójnych guzków; 19) kółko brąz. z grupami potrójnych guzków; 20) kółko z dziewięcioma grupami potrójnych guzków; 21) drut złoty spiralnie skręcony; 22) drut złoty, zwinięty pierścieniowato; 23) stopy

brąz.; 24) fragmenty przedmiotów żel.; 25) paciorek szklany grupy 25 wg T. E. Haevernick (1960); 26) fragment paciorka szklanego grupy 23 wg T. E. Haevernick; 27) fragment paciorka szklanego grupy 25 wg T. E. Haevernick; 28) fragmenty paciorków szklanych; 29) stopy szklane; 30.31) dwa przezłiki gliniane, dwustożkowate; 32) garnek smukły o zaokrąglonym profilu; 33) fragmenty dzbana kształtu gruszkowatego z uchem, zdobione ornamentem rytym; 34) fragmenty ceramiki pochodzące z dwóch naczyń. Antr.: osobnik dorosły.

Uwagi: Materiały z grobów 33 i 35 mogły zostać przemieszane. Wg J. Janikowskiego do zespołu z grobu 35 należały zabytki nr 1, 2, 16, 18.

Lit.: J. Janikowski 1971, s. 145, 149, ryc. 4, 16:15, 18:9.10.14; E. Bokiniec 2005, s. 17–18, tabl. XV/33.

Grób 44 – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. III (Ryc. 6:6). Dług. 6,2 cm, szer. 0,9 cm; 2) fragmenty zapinki żel. odm. H (?); 3) kłamra żel. zawiasowa, zdobiona; 4) fragmenty kłamry brąz. trójczłonowej K.IIIb, zdobione; 5) fragment brąz. zawieszki binoklowatej; 6) przedmiot żel.; 7) paciorek gliniany (?); 8) przezłik gliniany, zdobiony; 9) naczynie miniaturowe; 10–12) fragmenty ceramiki pochodzące od trzech naczyń. Antr.: kobieta (?), *adultus*.

Lit.: J. Janikowski 1971, s. 137, 139, ryc. 11:8, 18:13; E. Bokiniec 2005, s. 20, tabl. XX/44.

Grób 124 – jamowy

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków żel. IB. Dług. 6,8 cm, szer. uszka 1 cm, łapek 1,3 cm; 2) fragment zapinki żel. odm. K (?); 3) kłamra żel. jednodzielna K.Ia; 4) fragmenty garnka smukłego o zaokrąglonym profilu i delikatnie podciętej dolnej partii naczynia. Antr.: kobieta (?), *adultus* + dziecko, *infans I*.

Lit.: E. Bokiniec 2005, s. 33, tabl. LII/124.

Grób 151 – jamowy

Inwentarz: 1) fragment przedmiotu żel., szczypczyków (?). Dług. 10 cm; 2) fragment łącznika trójczłonowej kłamry brąz. K.IIIb, zdobiony; 3) fragmenty garnka baniastego.

Lit.: E. Bokiniec 2005, s. 37, tabl. LXIII/151.

Grób 416 – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:4). Dług. 8,5 cm, szer. uszka ok. 1,2 cm, łapek ok. 2 cm; 2) fragmenty kłamry trójczłonowej żel., zdobionej; 3.4) dwa gładziki krzemienne. Antr.: mężczyzna, późny *adultus*.

Lit.: E. Bokiniec 2005, s. 78, tabl. CXLVII/416.

Grób 417 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:5). Dług. 9 cm, szer. uszka ok. 1,8 cm, łapek ok. 2,2 cm; 2) zapinka żel. odm. K; 3) grot żel. zbliżony do W.IA; 4) popielnica – trójczłonowy garnek baniasty o zaokrąglonym profilu, zdobiony ornamentem plastycznym w postaci pionowych listewek; 5) misa o zaokrąglonym profilu z uchem; 6) fragmenty garnka smukłego o zaokrąglonym profilu; 7) fragmenty części przydennej naczynia. Antr.: dorosły, *maturus* (?).

Lit.: J. Janikowski 1971, s. 151, ryc. 20:8; E. Bokiniec 2005, s. 78, tabl. CXLVII/417, CXLVIII/417.

12. Pruszcz Gdański „Cukrownia”, pow. Pruszcz Gdański (gdański), stan. 4 (d. *Praust „Zuckerfabrik”, Kr. Danziger Höhe*)

Grób 62 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:6). Dług. 5 cm, szer. uszka 0,8 cm, łapek 1,8 cm (*Danzig 1925:347*); 2) zapinka żel. odm. D/E; 3) miecz K.III/IV w pochwie; 4) umbo B.3 z nitem;

5) grot zbliżony do W.IIA; 6) tok; 7) okucie żel.; 8) popielnica – garnek baniasty dwustożkowaty, zdobiony ornamentem plastycznym w postaci okrągłych tarcz. Lit.: W. La Baume (1934, ryc. 44i) publikuje należącą do tego zespołu zapinkę odm. L.

Lit.: W. La Baume 1926, s. 3–4, tabl. 1B, 4A; 1934, s. 92, 98, ryc. 44g–q; C. Engel, W. La Baume 1937, ryc. 20g–q; D. Bohnsack 1938, s. 12 przyp. 3, 42, 64, 76 przyp. 2, 85, 152, zest. 1, 23, 26, 36, 40, 55, ryc. 15, 31, tabl. 5:1, 14:5; D. Bohnsack 1940, tabl. 423:2, 425:3.

13. Pruszcz Gdański, pow. Pruszcz Gdański (gdański), stan. 7

Grób 357 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków żel., szer. łapek 2,7 cm; 2) zapinka żel. odm. M; 3) umbo żel. B.9 z pięcioma nitami żel.; 4) grot żel. zbliżony do W.IIC; 5) tok żel.; 6) popielnica – fragmenty garnka baniastego dwustożkowatego (?).

Grób 367 – popielnicowy, z resztkami stosu, uszkodzony

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków brąz., uszko wyodrębnione, na nim przykrawędne linie ryte; wzdłuż krawędzi ramion punkty, a pośrodku wybite dwa kółka; 2) fragmenty zapinki żel. odm. N; 3) umbo żel. B.7, odm. późnej, z czterema nitami żel.; 4) fragment imacza żel. J.3 z nitą żel.; 5) fragmenty żel. okuć brzegu tarczy; 6) fragment brąz. okucia tarczy; 7) grot żel. zbliżony do W.IIA; 8) tok żel.; 9) brzytwa żel.; 10) popielnica – fragmenty naczyń.

Grób 388 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków żel.; 2) zapinka żel. odm. L, z ażurową pochewką; 3) popielnica – fragmenty wazy o podciętej dolnej części brzuśca, zdobionej ornamentem plastycznym w postaci pionowych listewek.

Grób 424 – jamowy

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków brąz. Dług. ok. 4,4 cm, szer. uszka ok. 0,2 cm, łapek 0,7 cm; 2) przęślik gliniany dwustożkowaty; 3) kubek gliniany.

Z cmentarzyska

Szczypczyki żel. IB. Dług. 7,1 cm, szer. uszka 1,2 cm, łapek 3,1 cm.

Lit.: niepublikowane, zbiory MAG.

14. Pruszcz Gdański, pow. Pruszcz Gdański (gdański), stan. 10

Grób 71A – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:7). Dług. 7 cm, szer. uszka 1,2 cm, łapek 2,6 cm; 2) fragment zapinki żel. odm. I; 3) miecz żel. W.II z okuciami i żel. trzewikiem pochwy; 4) umbo żel. B.7, odm. wczesnej, z czterema nitami żel.; 5) fragmenty imacza żel. J.3; 6) grot żel. W.IIC, zdobiony; 7) tok żel.; 8) popielnica – garnek baniasty dwustożkowaty, zdobiony ornamentem plastycznym w postaci pseudouszek oraz okrągłych tarcz. Antr.: mężczyzna, *maturus*.

Lit.: M. Pietrzak 1997, s. 19–20, tabl. XVI–XVIII/71A, CLXIII:3. Zbiory MAG.

Grób 93 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IC (Ryc. 7:7), uszko okrągłe, a poniżej niego profilowana kulka, wzdłuż krawędzi ramion przykrawędne linie ryte. Dług. 10,5 cm, szer. uszka 1,6 cm, łapek 2,4 cm; 2) popielnica – garnek baniasty o mocno podciętej dolnej partii naczyń. Antr.: dorosły, *adultus*.

Lit.: M. Pietrzak 1972, ryc. 6:l; 1997, s. 22, tabl. XXVI/93, CLXV:9. Zbiory MAG.

Grób 243 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:2), uszko wyodrębnione i zdobione dwoma liniami rytymi, na ramionach przykrawędne linie ryte, a po środku wybite kółko z otworem. Dług. 5 cm, szer. uszka 1,2 cm, łapek 2,4 cm; 2) fragmenty zapinki żel. odm. M; 3) fragmenty żel. umba B.7, odm. wczesnej, z nitami; 4) imacz żel. J.3, zdobiony; 5) fragmenty grotu żel. W.IIA (?); 6) popielnica – garnek baniasty o zaokrąglonym profilu. Antr.: mężczyzna, *maturus*.

Lit.: M. Pietrzak 1997, s. 41, tabl. LXXXIII/243. Zbiory MAG.

Grób 420 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IA (Ryc. 4:1). Dług. 7 cm, szer. uszka 2 cm, łapek 4 cm; 2) zapinka żel. odm. N; 3) popielnica – fragmenty naczyń, zdobione ornamentem plastycznym w postaci okrągłych tarcz. Antr.: kobieta, *maturus*.

Lit.: M. Pietrzak 1997, s. 61, tabl. CXXVIII/420. Zbiory MAG.

Grób 492 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) fragment szczypczyków brąz., uszko wyodrębnione i zdobione dwiema liniami rytymi, w górnej części ramion, na ich krawędziach, półkoliste wycięcia, a poniżej nich cztery pionowe linie ryte. Szer. uszka 1,6 cm; 2) miecz żel. W.II z żel. okuciami pochwy i trzewikiem; 3) fragmenty żel. umba B.7, odm. późnej, z czterema nitami żel.; 4) fragmenty żel. imacza J.2 z nitą żel.; 5) grot żel. zbliżony do W.IA; 6) okucie żel. pasa; 7) popielnica – waza dwustożkowata zdobiona ornamentem plastycznym w postaci okrągłych tarcz. Antr.: mężczyzna.

Lit.: M. Pietrzak 1997, s. 69, tabl. CXLIV–CXLV/492. Zbiory MAG.

15. Różyny, pow. Pruszcz Gdański

Obiekt 34 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB, uszko wyodrębnione i zdobione podwójnymi przykrawędnymi liniami rytymi, przy krawędzi ramion podwójne rzędy wybitych punktów i ornament w postaci wybitego kółka z otworem pośrodku. Dług. 5,5 cm, szer. uszka 1,5 cm, łapek 2,8 cm; 2) fragment zapinki żel. odm. M; 3) grot żel. 4) popielnica.

Lit.: niepublikowane, zbiory MAG.

16. Rumia, pow. Wejherowo

Grób 101 – popielnicowy, z resztkami stosu, uszkodzony

Inwentarz: 1) fragmenty szczypczyków żel. IIA (?), szer. uszka ok. 1 cm, łapek ok. 3 cm; 2) fragment zapinki żel. odm. L (?); 3) popielnica – fragmenty naczyń. Antr.: dorosły.

Lit.: M. Pietrzak 1988, s. 32–33, 89, tabl. LX/101; J. Gładykowska-Rzeczycka 1988, s. 226. Zbiory MAG.

Grób 225 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) fragmenty szczypczyków żel. IB. Dług. ok. 5,5 cm, szer. uszka ok. 1 cm, łapek ok. 1,6 cm; 2) fragmenty zapinki żel. odm. I; 3) popielnica – fragmenty naczyń.

Lit.: M. Pietrzak 1988, s. 57, tabl. XXIX:2, LXXXI/225. Zbiory MAG.

Grób 281 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:6). Dług. 9 cm, szer. uszka 1,1 cm, łapek 1,6 cm; 2) zapinka żel. odm. K, z ażurową pochewką; 3) grot żel. W.I; 4) popielnica – dolna część naczyń. Antr.: mężczyzna, *adultus/maturus*.

Lit.: M. Pietrzak 1988, s. 71, tabl. XLI:1, XLVII:1, XCI/281; J. Gładykowska-Rzeczycka 1988, s. 241–242. Zbiory MAG.

17. Runowo, pow. Słupsk (d. *Gross Runow, Kr. Stolp*)

Z cmentarzyska

Szczypczyki IC (Ryc. 5:7). Dług. 9 cm, szer. uszka ok. 1,4 cm, łapek 2,2 cm (*Stolp 557*).

Lit.: W. Witt 1934, s. 86, ryc. 37; 1969, s. 111 (nr 187); D. Bohnsack 1938, s. 64 przyp. 2, 154:33, zest. 40; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 71 (nr 306), tabl. 218:5.

18. Skowarcz, pow. Pruszcz Gdański (gdański) (d. *Schönwarling, Kr. Danziger Höhe*)

Grób 38

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:3), zawieszane na kółku żel., uszko wyodrębnione. Dług. ok. 8 cm, szer. uszka ok. 1,4 cm, łapek ok. 2,6 cm (*WPM 12787*); 2) zapinka odm. I; 3) naczynie, najpewniej o trójczołowej budowie; 4) fragmenty ceramiki.

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 142 przyp. 3, 144, 187, 188 przyp. 6, 364 (nr 93), zest. 9; D. Bohnsack 1938, s. 64 przyp. 7, 76, tabl. 12:6; 1940, tabl. 436:9.

Grób 67

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:8). Dług. ok. 7,4 cm, szer. uszka ok. 1,2 cm, łapek ok. 2,6 cm (*WPM 12851*); 2) zapinka o konstrukcji późnolateńskiej.

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 143, zest. 75, ryc. 133.

Grób 71

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:5), na uszku przykrawędne linie ryte i ukośny krzyż. Dług. 5 cm, szer. ok. uszka 1 cm, łapek ok. 1,8 cm (*WPM 12860*); 2) zapinka zbliżona do Kostrzewski ryc. 18.

Uwagi: Wg D. Bohnsacka zapinka reprezentuje typ *geschweifte* z górną cięciwą.

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 145 przyp. 4, zest. 12, ryc. 140; D. Bohnsack 1938, s. 64 przyp. 7, tabl. 12:9.

Grób 10

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:9), na uszku przykrawędne linie ryte. Dług. ok. 5,2 cm, szer. uszka ok. 0,8 cm, łapek ok. 2 cm (*WPM 12914*); 2,3) fragmenty pochodzące prawdopodobnie od dwóch zapinek; 4) garnek „dwustożkowaty”.

Uwagi: J. Kostrzewski (1919, zest. 75) wymienia tylko fragmenty jednej zapinki.

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 144 przyp. 2, 366 nr 102, zest. 75, 107; D. Bohnsack 1938, tabl. 12:8; 1940, tabl. 436:8.

Grób „1913” – popielnicowy

Inwentarz: 1) szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:4), uszko wąskie zdobione jedną poziomą i dwoma odchodzącymi od niej ukośnymi liniami rytymi, wzdłuż krawędzi ramion wybite od strony wewnętrznej punkty, od których w kierunku środka pęsetki rozchodzą się dalsze guzki, tworzące dwa duże i dwa małe półkola. Dług. ok. 8 cm, szer. uszka ok. 1,4 cm, łapek ok. 2,6 cm (*Danzig 16588*); 2) szczypczyki żel. (*Danzig 16585*); 3) grot zdobiony; 4) tok; 5) nity umba; 6) popielnica – naczynie.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 64 przyp. 6, zest. 34, 38a, 40, tabl. 12:4; 1940, tabl. 436:13.

Z cmentarzyska

1) Szczypczyki żel. IB, uszko wyodrębnione (*WPM 12540*).

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 144 przyp. 7, zest. 75.

2) Szczypczyki żel. IB, uszko wyodrębnione (*WPM 12597*).

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, s. 144 przyp. 7, zest. 75.

3) Szczypczyki żel. IC (Ryc. 5:9), uszko wyodrębnione. Dług. ok. 9,6 cm, szer. uszka ok. 1,4 cm, łapek ok. 2,4 cm (*WPM 12597*).

Lit.: Aml. Ber. WPM XXIX, 1908 (1909), s. 33–34; J. Kostrzewski 1919, zest. 76; D. Bohnsack 1938, tabl. 12:5; 1940, tabl. 436:11.

19. Warszkowo, pow. Sławno (d. *Alt Warschow, Kr. Schlawa*)

Grób 150 – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IA (?) o szerokim kabłąku, zniszczone (*Mus. Stettin*); 2) żel. grot z zadziarami.

Uwagi: D. Bohnsack (zest. 40), D. Kleist oraz H. J. Eggers i P. F. Stary wymieniają ten zespół pod nr 158.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 149, zest. 35, 40; D. Kleist 1955, s. 23: 133; M. D. i R. Wołagiewiczowie 1964, s. 104:17, tabl. X:13; R. Wołagiewicz 1966, s. 203, tabl. XXIV:1; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 69 nr 280.

Grób 203 – jamowy

Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB (Ryc. 4:10). Dług. 6 cm, szer. uszka 1,2 cm, łapek 2,2 cm (*Mus. Stettin*); 2) fragment zapinki odm. N-b (?), z ażurową pochewką.

Uwagi: H. J. Eggers i P. F. Stary oznaczają ten zespół mylnie jako nr 205.

Lit.: D. Bohnsack 1938, s. 150, zest. 10, 40, ryc. 45, 46; D. Kleist 1955, s. 23 (nr 151), tabl. 21:203; R. Wołagiewicz 1966, s. 209, tabl. XXVII:1.2; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 69 (nr 280), tabl. 202:205.

Z cmentarzyska

Szczypczyki (*Mus. Stettin*).

Uwagi: Wg D. Kleista oraz H. J. Eggersa i P. F. Starego szczypczyki pochodzą z grobu o nieznanym numerze, w którym odkryto ponadto żel. nożyk sierpikowaty i gładzik.

Lit.: D. Bohnsack 1938, zest. 40; Kleist 1955, s. 23 (nr 177); R. Wołagiewicz 1966, s. 214 (nr 7), tabl. XXXIII:2; H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 69 (nr 280).

20. Wyczechowo, pow. Kartuski

Obiekt 2 – por. tekst i ryc. 1.

Obiekt 4 – popielnicowy, z resztkami stosu

Inwentarz: 1) dwa fragmenty szczypczyków żel. IC (?) (Ryc. 5:10), szer. łapek 2,1 cm, uszka 0,5 cm; 2) zapinka żel. odm. K; 3) grot żel. zbliżony do W.IA; 4) fragment noża żel.; 5) popielnica – garnek baniasty o zaokrąglonym profilu, zdobiony ornamentem plastycznym w postaci małych uszek.

Lit.: niepublikowana. Zbiory *IAUL*.

21. Żukczyn, pow. Pruszcz Gdański (gdański) (d. *Suckschin, Kr. Danziger Höhe*)

Z grobu z 1901 r.

Szczypczyki brąz. IB (Ryc. 7:6), uszko wyodrębnione prostokątne, zdobione dwoma grupami potrójnych linii rytých, między którymi znajdował się otwór w kształcie prostokąta, na ramionach przykrawędne linie ryte. Dług. ok. 8 cm, szer. uszka ok. 1,4 cm, łapek ok. 1,6 cm (*WPM 8135*).

Lit.: Aml. Ber. WPM XXII, 1901 (1902), s. 48; J. Kostrzewski 1919, s. 144, ryc. 138; D. Bohnsack 1938, tabl. 12:7; 1940, tabl. 436:12.

Grób 48 – popielnicowy, z resztkami stosu
 Inwentarz: 1) szczypczyki żel. IB; 2) zapinka żel. odm. D/E;
 3) umbo żel. B.4 z pięcioma nitami żel.; 4) grot żel. zbliżony do
 W.IIC, zdobiony; 5) tok żel.; 6) popielnica – garnek baniasty o

zaokrąglonym profilem zdobiony ornamentem plastycznym w postaci okrągłych tarcz.

Lit.: niepublikowane. Zbiory MAG.

LITERATURA

- Amtl. Ber. WPM „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr ...”, Danzig.
- Anger, S.
 1890 *Das Gräberfeld zu Ronsden im Kreise Graudenz, Graudenz*, reed. [w:] *Ronsden-Rząd. Gräberfeld und Fürstengräber* (red. R. Hachmann, F. Stein), Bonn 1972, s. [1]–[70].
- Andrzejowski, J., Martens, J.
 1996 *The Wielbark Cemetery. Information on Unpublished Material from the Personal Files of Carl-Axel Moberg*, Studia Gothica I, Lublin, s. 18–72.
- Babeş, M.
 1993 *Die Poieneşti-Lukaševka-Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 30, Bonn.
- Becker, C. J.
 1990 *Nørre Sandegård. Arkæologiske undersøgelser på Bornholm 1948–1952*, Historisk-filosofiske Skrifter 13, Copenhagen.
- Beilke-Voigt, I.
 1998 *Frühgeschichtliche Miniaturobjekte mit Amulettecharakter zwischen Britischen Inseln und Schwarzem Meer*, Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 51, Bonn.
- Blume, E.
 1912 *Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit*, część I, Mannus-Bibliothek 8, Würzburg.
- Bohnsack, D.
 1938 *Die Burgunden in Ostdeutschland und Polen während des letzten Jahrhunderts v. Chr.*, Quellenschriften zur ostdeutschen Vor- und Frühgeschichte 4, Leipzig.
 1940 *Die Burgunden*, [w:] *Vorgeschichte der deutschen Stämme*, tom III (red. H. Reinert), Berlin, s. 1033–1148.
- Bokiniec, E.
 2005 *Podwiesiek, Fundstelle 2. Ein Gräberfeld der Oksywie-Kultur im Kulmer Land*, Monumenta Archaeologica Barbarica XI, Warszawa-Toruń.
- Cofta-Broniewska, A., Bednarczyk, J.
 1998 *Miejsce obrzędowe z doby neolitu i schyłku starożytności w Inowrocławiu*, st. 58, Studia i Materiały do Dziejów Kujaw 9, Poznań.
- Dąbrowska, T.
 1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*, Warszawa.
 1997 *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica III, Kraków.
 2002 *Oksywie-Kultur*, Reallexikon der germanischen Altertumskunde 22, Berlin-New York, s. 45–54.
- Domański, G.
 1975 *Studia z dziejów Środkowego Nadodrza w III–I wieku p.n.e.*, Wrocław.
 1981 *Grupa gubińska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich V*, s. 198–200.
- Eggers, H. J., Stary, P. F.
 2001 *Funde der Vorrömischen Eisenzeit, der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Pommern*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 38, Lübstorf.
- Engel, C., La Baume, W.
 1937 *Kulturen und Völker der Frühzeit im Preußenlande*, Königsberg.
- Gedl, M.
 1988 *Die Toilettegeräte in Polen*, Prähistorische Bronzefunde XV/1, München.
- Gładkowska-Rzeczycka, J.
 1988 *Antropologiczna analiza materiałów kostnych*, [w:] *Rumia. Cmentarzysko z młodszego okresu przedrzymskiego i wpływów rzymskich*, Gdańsk 1987, s. 213–265.
- Hachmann, R.
 1951 *Das Gräberfeld von Ronsden (Rząd), Kreis Graudenz (Gruzdziądz) und die Chronologie der Spätlatènezeit im östlichen Mitteleuropa*, „Archaeologia Geographica” 2, s. 79–96. Reed. [w:] *Ronsden-Rząd. Gräberfeld und Fürstengräber* (red. R. Hachmann, F. Stein), Bonn 1972, s. [85]–[102].
 1961 *Die Chronologie der jüngeren vorrömischen Eisenzeit. Studien zum Stand der Forschung im nördlichen Mitteleuropa und in Skandinavien*, BerRGK 41, 1960, s. 1–76.
- Haevernick, T. E.
 1960 *Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und Spätlatènezeit auf dem europäischen Festland*, Bonn.
- Heym, W.
 1961 *Drei Spätlatènegäberfelder aus Westpreussen*, „Offa”, 17/18, 1959/1961, s. 143–170.
- Jacobi, G.
 1974 *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching*, Die Ausgrabungen in Manching 5, Wiesbaden.
- Jahn, M.
 1916 *Die Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr.*, Mannus-Bibliothek 16, Würzburg.
- Janikowski, J.
 1971 *Z badań na stanowisku 2 w Podwiesku*, pow. Chełmno, SprArch. XXIII, s. 117–160.
- Jasnós, S.
 1952 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie*, pow. Gostyń, FAP II, s. 1–282.
 1972 *Ocalale materiały z cmentarzyska w Oksywiu*, FAP XXI, 1970, s. 148–167.
- Kasiski, F. W.
 1875 *Bericht über die im Jahre 1874 fortgesetzten Untersuchun-*

- gen von Alterthümern in der Umgegend von Neustettin, „Schriften der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig” NF III/4, s. 1–19.
- 1878 *Bericht über die im Jahre 1876 fortgesetzten Untersuchungen von vaterländischen Alterthümern in der Umgegend von Neustettin*, „Schriften der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig” NF IV/3, s. 125–142.
- 1881 *Beschreibung der vaterländischen Alterthümer im Neustettiner und Schlochau Kreise*, Danzig.
- Kaszeńska, E.
- 1962 *Cmentarzysko kultury wenedzkiej w Piotrkowie Kujawskim, powiat Radziejów*, PMMAE 8, s. 5–77.
- Keiling, H.
- 1969 *Die vorrömische Eisenzeit im Elde-Karthane-Gebiet (Kreis Perleberg und Kreis Ludwigslust)*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte der Bezirke Rostock, Schwerin und Neubrandenburg 3, Schwerin.
- Kleist, D.
- 1955 *Die urgeschichtlichen Funde des Kreises Schlawa*, 3. Beiheft zum Atlas der Urgeschichte, Hamburg.
- Kmieciński, J. (red.)
- 1968 *Odry. Cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego w powiecie chojnickim*, Acta Archaeologica Lodziensia 15, Łódź.
- Kokowski, A.
- 1989 *Miejsce praktyk żałobnych ze schyłku starożytności*, [w:] *Miejsce pradziejowych i średniowiecznych praktyk kulturowych w Kruszy Zamkowej województwo bydgoskie, stanowisko 13* (red. A. Cofta-Broniewska), Poznań, s. 65–124.
- Kostrzewski, J.
- 1919 *Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit*, Mannus-Bibliothek 18–19, Leipzig-Würzburg.
- Kunkel, O.
- 1931 *Pommersche Urgeschichte in Bildern*, Stettin.
- La Baume, W.
- 1926 *Ausgrabungen bei Praust, Kreis Danziger Höhe (1925 und 1926)*, „Blätter für deutsche Vorgeschichte” 4, s. 1–9.
- 1934 *Urgeschichte der Ostgermanen*, Danzig.
- Lewczuk, J.
- 1997 *Kultura przeworska na środkowym Nadodrzu w okresie lateńskim*, Poznań.
- Lissauer, A.
- 1887 *Die prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen und der angrenzenden Gebiete*, Leipzig.
- Lissauer, A., Schück, R.
- 1878 *Führer durch die anthropologische Sammlung der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig*, „Schriften der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig” NF IV/3, s. 143–200.
- Łaszkiewicz, T.
- 1971 *Cmentarzysko ludności kultury jastorfskiej w Kunowie, pow. Stargard Szczeciński*, MZP XVII, s. 17–75.
- Łęga, W.
- 1938 *Cmentarzysko lateńsko-rzymskie z Chełmna*, Toruń.
- Machajewski, H.
- 1999 *Stosunki kulturowe w dorzeczu Parsęty w młodszym okresie przedrzymskim*, [w:] J. Andrzejowski (red.), COMHLAN. *Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 233–245.
- 2002 *W kwestii grobów jamowych z resztkami stosu na cmentarzyskach ludności kultury oksywskiej*, [w:] *Popiół i kości. Funeralia Lednickie 4* (red. J. Wrzeński), Sobótka-Wrocław, s. 271–283.
- Madyda, R.
- 1977 *Sprzączki i okucia końca pasa na ziemiach polskich w okresie rzymskim*, MSiW IV, s. 351–411.
- Marciniak, J.
- 1957 *Cmentarzysko ciałopalne z okresu późnolateńskiego w Wilanowie koło Warszawy*, MS II, s. 7–174.
- Martyniak, G., Pastwiński, R., Pazda, S.
- 1997 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Ciecierzynie, gmina Byczyna, woj. opolskie*, Wrocław.
- Mączyńska, M., Dudek, A.
- 2003 *Badania cmentarzyska z wczesnego okresu żelaza i z okresu rzymskiego w Babim Dole-Borczu, powiat Kartuszy, stanowisko 2*, [w:] *XIII Sesja Pomorzoznawcza*, vol. 1: *Od epoki kamienia do okresu rzymskiego* (red. M. Fudziński, H. Paner), Gdańsk, s. 271–275.
- Mączyńska, M., Urbaniak, A.
- w druku *Babi Dół-Borcz, pow. Kartuszy, stan. 2. Badania cmentarzyska z okresu rzymskiego w latach 1993–2003*, [w:] *Okres rzymski i wędrówek ludów w północnej Polsce. Materiały z konferencji „Cmentarzyska z okresu rzymskiego jako miejsca kultu” Białe Błota, 17–19 maja 2000 r.* (red. M. Mączyńska, A. Urbaniak), Acta Universitatis Lodzianensis, „Folia Archaeologica” 25, Łódź.
- Müller, R.
- 1985 *Die Grabfunde der Jastorf- und Latènezeit an unterer Saale und Mittelbe*, Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte in Halle 38, Berlin.
- 2000 *Jastorf-Kultur*, Reallexikon der germanischen Altertumskunde 16, Berlin-New York, s. 43–55.
- Nylén, E.
- 1955 *Die jüngere vorrömische Eisenzeit Gotlands. Funde, Chronologie, Formenkunde*, Uppsala.
- Pietrzak, M.
- 1972 *Badania wykopaliskowe w Pruszczu Gdańskim, pow. Gdańsk, na cmentarzysku z okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich*, SprArch. XXIV, s. 73–80.
- 1988 *Cmentarzysko z młodszego okresu przedrzymskiego i wpływów rzymskich w Rumi, woj. gdańskie*, [w:] *Rumia. Cmentarzysko z młodszego okresu przedrzymskiego i wpływów rzymskich*, Gdańsk 1987, s. 1–210.
- 1996 *Starożytne centrum handlowe u ujścia Wisły*, „Archeologia Żywa” 1/1, s. 16–17.
- 1997 *Pruszcz Gdański, Fundstelle 10. Ein Gräberfeld der Oksywie- und Wielbark- Kultur in Ostpommern*, Monumenta Archaeologica Barbarica IV, Kraków.
- Raddatz, K.
- 1957 *Der Thorsberger Moorfund. Gürtelteile und Körperschmuck*, Offa-Bücher 13, Neumünster.
- Rasch, M.
- 2002 *Vorrömische Waffentypen und Waffenkombinationen auf den Inseln Öland und Gotland in der südöstlichen Ostsee und ihre chronologische Stellung im Licht der kontinentalen Waffenfunde*, [w:] *Bewaffnung der Germanen und ihrer Nachbarn in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt. Akten der Internationalen Tagung in Nałęczów, 23. bis 25 September 1999* (red. C. von Carnap-Bornheim, J. Ilkjær, A. Kokowski, P. Łuczkiwicz), Lublin, s. 279–294.

- Schultze, H.
1991 *Högsrums socken*, [w:] *Ölands järnåldersgravfält II* (red. U. E. Hagberg, B. Stjernquist, M. Rasch), Kalmar, s. 9–38.
- Schumann, H.
1889 *Urnenfriedhöfe in Pommern*, „Baltische Studien” NF XXXIX, s. 81–255.
- Skowron, J.
2006 *Kultura przeworska w dorzeczu środkowej i dolnej Bzury. Monografia osadnictwa*, Poznań.
- Steuer, H.
2003 *Pinzette*, Reallexikon der germanischen Altertumskunde 23, Berlin-New York, s. 178–182.
- Undset, I.
1882 *Das erste Auftreten des Eisens in Nord-Europa*, Hamburg.
- Völling, Th.
1995 *Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit*, BerRGK 75, 1994, s. 147–282.
- Walenta, K.
1981 *Obrządek pogrzebowy na Pomorzu w okresie późnolateńskim i rzymskim*, Archaeologia Baltica V, Polonia 80/81, Łódź (b.d.w).
- Wiloch, R.
1995 *Klamry do pasa kultury oksywskiej*, PomAnt XVI, s. 9–60.
- Wiśniewska, A.
2005 *Sprawozdanie z badań archeologicznych na stanowisku fazy wielkowiejskiej w Babim Dole-Borczu, pow. Kartuski w sezonie 2003*, [w:] *XIV Sesja Pomorzoznawcza*, vol. 1: *Od epoki kamienia do okresu rzymskiego* (red. M. Fudziński, H. Paner), Gdańsk, s. 415–424.
- Witt, W.
1934 *Urgeschichte des Stadt- und Landkreises Stolp*, Beiträge zur Heimatkunde Hinterpommerns 8, Stolp i. Pom.
1969 *Übersicht über urgeschichtliche Epochen des Kreises Stolp*, [w:] *Pommersche Funde und Ausgrabungen aus den 30er und 40er Jahren* (red. H. J. Eggers), 11. Beiheft zum Atlas der Urgeschichte, Hamburg, s. 105–119.
- Wołągiewicz, R.
1965 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Niemicy, pow. Sławno*, MZP X, 1964, s. 105–138.
1966 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Warszawku, pow. Sławno*, MZP XI, 1965, s. 179–280.
1979 *Kultura pomorska a kultura oksywska*, [w:] *Problemy kultury pomorskiej* (red. T. Malinowski), Koszalin, s. 33–69.
1981a *Kultura oksywska i wielbarska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich V*, s. 135–191.
1981b *Grupa nadodrzańska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich V*, s. 192–196.
1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*, Szczecin.
1995 *Lubowidz. Ein birtuelles Gräberfeld der Wielbark-Kultur aus der Zeit vom Ende des 1. Jhs. v.Chr. bis zum Anfang des 3. Jhs. n.Chr.*, Monumenta Archaeologica Barbarica I, Kraków.
1997 *Lubieszewo. Materiały do studiów nad kulturą społeczności Pomorza Zachodniego w okresie od IV w. p.n.e. do I w. n.e.*, Szczecin.
- Wołągiewiczowie, M. D. i R.
1964 *Uzbrojenie ludności Pomorza Zachodniego u progu naszej ery*, MZP IX, 1963, s. 9–166.
- Ziemlińska-Odojowa, W.
1999 *Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica VII, Kraków.
- Zaborowski, J.
1992 *Uwagi o cmentarzysku w Gdyni-Oksywiu*, WA LII/1, 1991–1992, s. 87–90.
- Żórawska, A.
2003 *Ocalale i niepublikowane materiały z badań Waldemara Heyma w Bystrzu, powiat kwidziński (Weißhof, Kr. Marienwerder)*, WA LVI, 2002–2003, s. 229–281.

BRONZE TWEEZERS FROM OKSYWIE CULTURE CEMETERY AT WYCZECHOWO, DISTR. KARTUZY

SUMMARY

A slightly disturbed urned grave of Oksywie Culture discovered by accident in 2004 at Wyczechowo site 9, comm. Somonino produced fragments of a destroyed urn, an iron brooch – J. Kostrzewski type I (1919), a biconical miniature vessel and a pair of bronze tweezers (Fig. 1). Sixty finds of tweezers are known from Oksywie Culture deposits, most of them made of iron (Figs. 3A, 4–6). Of these the majority correspond to J. Kostrzewski's group I (1919, list 75, 76), mainly, types IB and C (Figs. 4:2–10, 5). Group II is represented by a smaller number of pieces characterised by narrow and straight arms, which expand only at their terminals to a triangular (Fig. 6:1–3) or rectangular shape (Fig. 6:4). A different form, defined as 'rectangular', known from Podwiesk belongs to group III (Fig. 6:5.6). Except for a single specimen from Nowe Dobra, grave 11/1905 (Fig. 4:4) all the other iron tweezers lack ornamentation. This is unlike bronze tweezers, which are mostly forms classified as type IB (Figs. 3B, 7:1–6) – all are ornamented on the loop and arms.

Iron tweezers are dated generally to phases A₂ and A₃ whereas bronze forms tend to cluster in the later segment of phase A₂, and chiefly in phase A₃. Pieces recorded in Oksywie Culture deposits mostly occurred in urned graves containing 'male' grave goods. A small number of is recorded in grave assemblages of Jastorf Culture and its related cultures (Bornholm, Gotland, Oland, Poienesti-Lukaševka). Tweezers are relatively frequent in Przeworsk C. deposits where they are noted in contexts dated to phase A₁. During the Roman Period tweezers – mostly bronze specimens – are recorded in Wielbark Culture, both in male and in female graves. The purpose of tweezers is not entirely clear. It appears that next to their role of cosmetic or medial implements they may have been used also as ornaments, as suggested by the fine specimen from Wyczechowo.

tlum. A. Kinecka

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

LIST OF ABBREVIATIONS OF PERIODICALS AND SERIAL PUBLICATIONS

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków	MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest	PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)	PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa	PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha	PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford	Prahistoria ziem polskich – <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981	
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin	Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn	PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock//Berlin)	RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum	RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań	RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa	SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź	SIA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale	SovArch	– „Sovetskaâ Archeologia” (Советская археология), Moskva
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz	SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa	SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva	WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva	ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków	ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa		
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa		
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)		

